

VRG Gent Codex Internationaal en Europees recht

DEEL I.

INLEIDING TOT HET INTERNATIONAAL EN EUROPEES RECHT

Inleiding tot het Europees en internationaal recht

Rechtsmethodiek

Mensenrechten

Europees recht

Internationaal publiekrecht

**VRG GENT CODEX
INTERNATIONAAL en
EUROPEES RECHT**

DEEL I.

**INLEIDING TOT HET
INTERNATIONAAL EN
EUROPEES RECHT**

2019 - 2020

Bijgewerkt tot het *Belgisch Staatsblad* van 1 augustus 2019

D/2019/13.654/7
ISBN 978 94 92547 37 8

2019 VRG Gent
B 9000 Gent - Universiteitsstraat 4
E-mail: uitgeverij@vrg-gent.be
Internet: www.vrg-gent.be

De redactie en de uitgever van de VRG Gent Codex besteden de grootste zorg aan de publicatie van de teksten, maar zijn in geen geval gehouden tot een resultaatsverbintenis mochten bepaalde vergissingen aan hun waakzaamheid ontsnapt zijn. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets in deze uitgave verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt worden, op welke wijze ook, zonder uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.

Het wetboek werd bijgewerkt tot en met het *Belgisch Staatsblad* van 1 augustus 2019.

INHOUDSTAFEL

DEEL I.

INLEIDING TOT HET INTERNATIONAAL EN EUROPEES RECHT

I. Basisdocumenten

Handvest van de Verenigde Naties	9
Statuut van het Internationaal Gerechtshof	23
Weens Verdrag van 23 mei 1969 inzake het Verdragenrecht	31
I.L.C., Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts (ARSIWA/DASR), 2001	47

II. Mensenrechten

A. Verenigde Naties

1. International Bill of Rights

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens	53
Internationaal Verdrag van 16 december 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten (BUPO)	57
Facultatief Protocol van 19 december 1966 behorend bij het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (BUPO)	67
Tweede Facultatieve Protocol van 15 december 1989 bij het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (BUPO), gericht op de afschaffing van de doodstraf	69
Internationaal Verdrag van 16 december 1966 inzake economische, sociale en culturele rechten (ECOSOC)	71
Facultatief Protocol van 16 december 1966 bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (ECOSOC)	77

2. Mensenrechtenverdragen

Verdrag van 28 juli 1951 betreffende de status van vluchtelingen	83
Verdrag van 7 maart 1966 inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie	91
Verdrag van 18 december 1979 inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen	99
Facultatief Protocol van 6 oktober 1999 bij het verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen	107
Verdrag van 10 december 1984 tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling	111
Facultatief Protocol van 18 december 2002 bij het verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling	119
Verdrag van 20 november 1989 inzake de rechten van het kind	127
Facultatief Protocol van 25 mei 2000 inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten bij het verdrag inzake de rechten van het kind	137

Facultatief Protocol van 19 december 2011 bij het verdrag inzake de rechten van het kind inzake een mededelingsprocedure.....	141
Verdrag van 13 december 2006 inzake de rechten van personen met een handicap	145
Verdrag van 20 december 2006 inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning.....	159

3. Overige

UNGA res. 48/134 – National institutions for the promotion and protection of human rights	169
United Nations Economic and Social Council – Guiding principles on internal displacement.....	173
United Nations Human Rights Council – Resolution 5/1, Institution building.....	179

B. Raad van Europa

Statuut van de Raad van Europa	193
Herziene Europees Sociaal Handvest	201
Protocol betreffende een systeem voor collectieve klachten bij het Herziene Europees Sociaal Handvest	215
Resolution 99 (50) on the Council of Europe Commissioner for Human Rights	219
Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden	221
Additioneel Protocol van 20 maart 1952 bij het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.....	231
Vierde Protocol van 16 september 1963 tot het waarborgen van bepaalde rechten en vrijheden die niet reeds in het Verdrag en in het eerste Protocol daarbij zijn opgenomen bij het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden	233
Zesde Protocol van 28 april 1983 inzake de afschaffing van de doodstraf bij het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.....	235
Zevende Protocol van 22 november 1984 bij het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.....	237
Twaalfde Protocol van 4 november 2000 bij het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.....	239
Dertiende Protocol van 3 mei 2002 inzake de afschaffing van de doodstraf onder alle omstandigheden bij het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden	241
Rules of Court of the ECHR.....	243
Europees Verdrag van 26 november 1987 ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing.....	277
Kaderverdrag van 1 februari 1995 inzake de bescherming van nationale minderheden	281

C. Amerikaanse en Afrikaanse mensenrechtenverdragen

Amerikaanse Conventie voor de Rechten van de Mens	287
Afrikaans Handvest voor de Rechten van de Mens en Volken	299
Protocol to the ACHPR on the Rights of Women in Africa (Maputo Protocol).....	307

Protocol to the ACHPR on the establishment of an African Court on Human and Peoples' Rights	315
---	-----

III. Europees recht

Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU)	319
Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU)	335
Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie	405
Protocol betreffende het Statuut van het Hof van Justitie	411
Reglement voor de Procesvoering voor het Hof van Justitie.....	423
Reglement voor de Procesvoering voor het Gerecht.....	457
Richtlijn 2004/38/EG van 29 april 2004 van het Europees Parlement en de Raad betreffende het recht van vrij verkeer en verblijf op het grondgebied van de lidstaten voor de burgers van de Unie en hun familieleden, [...] (Burgerschapsrichtlijn)	495
Richtlijn 2006/123/EG van 12 december 2006 van het Europees Parlement en de Raad betreffende diensten op de interne markt (Dienstenrichtlijn)	507

IV. Internationaal strafrecht

Genocideverdrag van 9 december 1948.....	535
Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof.....	537

DEEL II.

INTERNATIONAAL PUBLIEKRECHT

I. Recht van de Verenigde Naties - basisdocumenten recht van co-existentie

Montevideo convention of 26 December 1933 on the rights and duties of States	585
Handvest van de Verenigde Naties	9
ILC, Draft declaration on the rights and duties of States, 1949.....	587
UNGA res. 377 (V) – Uniting for peace	589
UNGA res. 1514 (XV) – Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples	593
UNGA res. 2625 (XXV) – Friendly relations declaration	595
UNGA res. 3314 (XXIX) – Definition of aggression.....	601

II. Verdragsrecht - bronnen van internationaal recht

Weens Verdrag van 23 mei 1969 inzake het Verdragenrecht.....	31
Weens verdrag van 21 maart 1986 inzake het verdragenrecht tussen Staten en internationale organisaties of tussen internationale organisaties	603
ILC, Guiding principles applicable to unilateral declarations of States capable of creating legal obligations, 2006	623
ILC, Draft articles on the effects of armed conflicts on treaties, 2011	625

I.L.C, Guide to practice on reservations to treaties, 2011	629
I.L.C, Draft conclusions on identification of customary international law, 2018	647
I.L.C, Draft conclusions on subsequent agreements and subsequent practice in relation to the interpretation to treaties, 2018	649

III. Statenopvolging

Weens verdrag van 23 augustus 1978 inzake statenopvolging met betrekking tot verdragen.....	653
Vienna convention of 8 April 1983 on succession of States in respect of State property, archives and debts	665
I.L.C, Draft articles on nationality of natural persons in relation to the succession of States, 1999	673

IV. Internationale aansprakelijkheid en diplomatieke bescherming

I.L.C, Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts (ARSIWA/DASR), 2001	47
I.L.C, Draft articles on diplomatic protection, 2006	677
I.L.C, Draft articles on the responsibility of international organizations (DARIO), 2011	681

V. Voorrechten en immuniteiten

Verdrag van 13 februari 1946 nopens de voorrechten en immuniteiten van de Verenigde Naties	689
Verdrag van 21 november 1947 nopens de voorrechten en immuniteiten van de gespecialiseerde organisaties..	695
Europees verdrag van 16 mei 1972 inzake de immuniteit van Staten	703
Verdrag van de Verenigde Naties van 2 december 2004 inzake de immuniteit van rechtsmacht van Staten en hun eigendommen.....	711

VI. Diplomatiek en consulaire recht

Weens verdrag van 18 april 1961 inzake diplomatiek verkeer.....	719
Weens verdrag van 24 april 1963 inzake consulaire verkeer	727

VII. Regionale organisaties

Noord-Atlantisch Verdrag van 4 april 1948.....	741
--	-----

VIII. Vreedzame geschillenbeslechting

Verdrag van den Haag van 18 oktober 1907 voor de vreedzame beslechting van internationale geschillen.....	743
Europees Verdrag van 29 april 1957 nopens de vreedzame regeling van geschillen.....	753
Verdrag van 18 maart 1965 inzake de beslechting van geschillen met betrekking tot investeringen tussen Staten en onderdanen van andere Staten (ICSID).....	759
World Trade Organization, Dispute settlement understanding, 1994.....	771

IX. Arms control	
Verdrag van 1 juli 1968 inzake de niet-verspreiding van kernwapens.....	783
X. Internationaal strafrecht	
Genocideverdrag van 9 december 1948.....	787
Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof [Art. 1 – 34, 53 – 85, 98, 101 – 102, 112, 119 – 128].....	789
XI. Internationaal economisch recht	
The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) [Art. I – III, XI, XX – XXI]	817
UNGA res. 1803 (XVII) – Permanent sovereignty over natural resources.....	821
UNGA res. 3281 (XXIX) – Charter on the economic rights and duties of States	823
XII. Internationaal milieurecht	
Raamverdrag van de Verenigde Naties van 9 mei 1992 inzake klimaatverandering (UNFCCC).....	829
Paris Agreement.....	841
XIII. Internationaal zeerecht	
Verdrag van de Verenigde Naties van 10 december 1982 inzake het recht van de zee [Art. 1 – 155, 186 – 320]	851
Overeenkomst van 28 juli 1994 betreffende de uitvoering van deel XI van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee.....	909
XIV. Lucht- en ruimte recht	
Verdrag van Chicago van 7 december 1944 inzake de internationale burgerlijke luchtvaart.....	919
Verdrag van 27 januari 1967 inzake de beginselen waaraan de activiteiten van Staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de maan en de andere hemellichamen (Outer Space Treaty)	935
XV. Antarctica	
Verdrag van 1 december 1959 inzake Antarctica (Zuidpoolverdrag).....	939

WEENS VERDRAG VAN 23 MEI 1969 INZAKE HET VERDRAGENRECHT

(Wenen, 23.05.1969)

Deel I. Inleiding	32
Deel II. Het sluiten en de inwerkingtreding van verdragen	32
Afdeling 1. Het sluiten van verdragen	32
Afdeling 2. Voorbehouden	34
Afdeling 3. Inwerkingtreding van verdragen en voorlopige toepassing.....	35
Deel III. Naleving, toepassing en uitlegging van verdragen	36
Afdeling 1. Naleving van verdragen.....	36
Afdeling 2. Toepassing van verdragen.....	36
Afdeling 3. Uitlegging van verdragen.....	36
Afdeling 4. Verdragen en derde Staten.....	37
Deel IV. Amendering en wijziging van verdragen.....	37
Deel V. Ongeldigheid, beëindiging en opschorting van de werking van verdragen	38
Afdeling 1. Algemene bepalingen.....	38
Afdeling 2. Ongeldigheid van verdragen.....	38
Afdeling 3. Beëindiging van verdragen en opschorting van de werking van verdragen	39
Afdeling 4. Procedure.....	41
Afdeling 5. Gevolgen van de ongeldigheid, beëindiging of opschorting van de werking van een verdrag	42
Deel VI. Onderscheidene bepalingen	42
Deel VII. Depositariissen, kennisgevingen, verbeteringen en registratie	43
Deel VIII. Slotbepalingen	44
Bijlage	44

De Staten die Partij zijn bij dit Verdrag,

In overweging nemend de fundamentele rol van verdragen in de geschiedenis van de internationale betrekkingen,

Zich bewust van het steeds toenemend belang van verdragen als bron van volkenrecht en als middel ter ontwikkeling van de vreedzame samenwerking tussen de naties, ongeacht hun constitutionele en sociale stelsels,

Vaststellend dat de beginselen van vrijwillige instemming en van goede trouw en de regel *pacta sunt servanda* algemeen erkend worden,

Bevestigend dat geschillen betreffende verdragen, evenals andere internationale geschillen, dienen te worden geregeld langs vreedzame weg en overeenkomstig de beginselen van gerechtigheid en het volkenrecht,

Herinnerend aan de vastbeslotenheid van de volken van de Verenigde Naties tot het scheppen van de voorwaarden die noodzakelijk zijn voor het handhaven van de gerechtigheid en de eerbiediging van de uit verdragen voortvloeiende verplichtingen,

Indachtig de beginselen van het volkenrecht, neergelegd in het Handvest van de Verenigde Naties, als daar zijn de beginselen van de gelijkgerechtigdheid der volken en hun recht op zelfbeschikking, de soevereine gelijkheid en de onafhankelijkheid van alle Staten, het zich niet mengen in binnenlandse aangelegenheden van Staten, het verbod van het dreigen met of het gebruikmaken van geweld en de universele en daadwerkelijke eerbied voor de rechten van de mens en fundamentele vrijheden voor allen,

Van oordeel zijnde dat de codificatie en de geleidelijke ontwikkeling van het in dit Verdrag neergelegde

verdragenrecht de in het Handvest omschreven doelstellingen van de Verenigde Naties zullen bevorderen, te weten: het handhaven van de internationale vrede en veiligheid, het ontwikkelen van vriendschappelijke betrekkingen tussen de naties en de verwezenlijking van de internationale samenwerking,

Bevestigend dat de vraagstukken die niet door de bepalingen van dit Verdrag worden geregeld, zullen worden beheerst door de regels van het internationale gewoonterecht,

Zijn overeengekomen als volgt:

DEEL I. INLEIDING

Art. 1. Werkingssfeer van dit Verdrag

Dit Verdrag is van toepassing op verdragen tussen Staten.

Art. 2. Gebezigde uitdrukkingen

1. Voor de toepassing van dit Verdrag betekent

a) “verdrag”: een internationale overeenkomst in geschrifte tussen Staten gesloten en beheerst door het volkenrecht, hetzij nedergelegd in een enkele akte, hetzij in twee of meer samenhangende akten, en ongeacht haar bijzondere benaming;

b) “bekrachtiging”, „aanvaarding”, “goedkeuring” en “toetreding”: al naar gelang het geval, de internationale handeling van die naam, waarmee een Staat op internationaal niveau zijn instemming door een verdrag gebonden te worden vastlegt;

c) “volmacht”: een van de bevoegde autoriteit van een Staat uitgaand document waarbij een of meer personen worden aangewezen om de Staat te vertegenwoordigen bij de onderhandelingen over, de aanneming of de authenticatie van een verdragstekst, om de instemming van de Staat door een verdrag gebonden te worden tot uitdrukking te brengen, of om elke andere handeling te verrichten met betrekking tot een verdrag;

d) “voorbehoud”: een eenzijdige verklaring, ongeacht haar bewoording of haar benaming, afgelegd door een Staat wanneer hij een verdrag ondertekent, bekrachtigt, aanvaardt of goedkeurt of daartoe toetreedt, waarbij hij te kennen geeft het rechtsgevolg van zekere bepalingen van het verdrag in hun toepassing met betrekking tot deze Staat uit te sluiten of te wijzigen;

e) “Staat die heeft deelgenomen aan de onderhandelingen”: een Staat die heeft deelgenomen aan de voorbereiding en de aanneming van de verdragstekst;

f) “verdragsluitende Staat”: een Staat die heeft ingestemd door het verdrag gebonden te worden, of het verdrag in werking is getreden of niet;

g) “partij”: een Staat die heeft ingestemd door het verdrag gebonden te worden en voor welke het verdrag in werking is getreden;

h) “derde Staat”: een Staat die geen partij is bij het verdrag;

i) “internationale organisatie”: een intergouvernementele organisatie.

2. De bepalingen van het eerste lid aangaande de in dit Verdrag gebezigde uitdrukkingen laten onverlet het gebruik van deze termen of de betekenis die er in het nationale recht van een Staat aan kan worden gehecht.

Art. 3. Internationale overeenkomsten die buiten de werkingssfeer van dit Verdrag vallen

Het feit dat dit Verdrag noch op internationale overeenkomsten gesloten tussen Staten en andere subjecten van volkenrecht of tussen deze andere subjecten van volkenrecht, noch op niet in geschrifte tot stand gebrachte internationale overeenkomsten van toepassing is, doet geen afbreuk aan:

a) de rechtskracht van zodanige overeenkomsten;

b) de toepassing op deze overeenkomsten van alle in dit Verdrag vastgelegde regels waaraan zij onafhankelijk van dit Verdrag krachtens het volkenrecht zouden zijn onderworpen;

c) de toepassing van het Verdrag op de betrekkingen tussen Staten, geregeld door internationale overeenkomsten waarbij andere subjecten van volkenrecht eveneens partij zijn.

Art. 4. De niet-terugwerkende kracht van dit Verdrag

Onverminderd de toepassing van de in dit Verdrag vastgelegde regels waaraan verdragen krachtens het volkenrecht los van dit Verdrag zouden zijn onderworpen, is dit Verdrag slechts van toepassing op verdragen gesloten door Staten na zijn inwerkingtreding voor die Staten.

Art. 5. Verdragen ter oprichting van internationale organisaties en verdragen aangenomen binnen een internationale organisatie

Dit Verdrag is van toepassing op elk verdrag dat de oprichtingsakte van een internationale organisatie vormt en op elk verdrag, aangenomen binnen een internationale organisatie, behoudens de ter zake dienende regels van de organisatie.

DEEL II. HET SLUITEN EN DE INWERKINGTREDING VAN VERDRAGEN

AFDELING 1. HET SLUITEN VAN VERDRAGEN

Art. 6. Bevoegdheid der Staten tot het sluiten van verdragen

Elke Staat is bevoegd tot het sluiten van verdragen.

Art. 7. Volmacht

1. Een persoon wordt beschouwd een Staat te vertegenwoordigen ter zake van de aanneming of de authenticatie van een verdragstekst of om de instemming van de Staat door een verdrag gebonden te worden tot uitdrukking te brengen, indien:

a) hij een voor dat doel verleende volmacht toont; of

b) uit de praktijk van de betrokken Staten of uit andere omstandigheden blijkt dat het hun bedoeling was deze persoon als vertegenwoordiger van de Staat ten dezen te beschouwen en niet de overlegging van een volmacht te verlangen.

2. Op grond van hun functies en zonder dat zij een volmacht behoeven te tonen, worden als vertegenwoordiger van hun Staat beschouwd:

a) Staatshoofden, Regeringsleiders en Ministers van Buitenlandse Zaken, voor alle handelingen met betrekking tot het sluiten van een verdrag;

b) hoofden van diplomatieke missies voor de aanneming van de tekst van een verdrag tussen de accrediterende Staat en de Staat waar zij geaccrediteerd zijn;

c) geaccrediteerde vertegenwoordigers van Staten bij een internationale conferentie of een internationale organisatie of een van haar organen, voor de aanneming van een verdragstekst in deze conferentie, deze organisatie of dit orgaan.

Art. 8. Bevestiging achteraf van een zonder machtiging verrichte handeling

Een handeling met betrekking tot het sluiten van een verdrag, verricht door een persoon die niet krachtens artikel 7 beschouwd kan worden gemachtigd te zijn een Staat ten dezen te vertegenwoordigen, is zonder rechtsgevolg tenzij zij achteraf door die Staat wordt bevestigd.

Art. 9. Aanneming van de tekst

1. De aanneming van een verdragstekst geschiedt door de instemming van alle Staten die betrokken zijn bij het opstellen, met uitzondering van gevallen voorzien in het tweede lid.

2. De aanneming van een verdragstekst op een internationale conferentie geschiedt door een meerderheid van twee derden van de stemmen van de aanwezige en stemuitbrengende Staten, tenzij die Staten met dezelfde meerderheid besluiten een afwijkende regel toe te passen.

Art. 10. Authenticatie van de tekst

De verdragstekst wordt als authentiek en definitief vastgesteld:

a) door de procedure, vastgesteld in die tekst of overeengekomen door de aan de opstelling van het verdrag deelnemende Staten; of

b) indien in een dergelijke procedure niet is voorzien, door ondertekening, ondertekening ad referendum of parafering door de vertegenwoordigers van die Staten van de verdragstekst of de slotakte van een conferentie waarin de tekst is opgenomen.

Art. 11. Middelen om de instemming door een verdrag gebonden te worden tot uitdrukking te brengen

De instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden, kan tot uitdrukking worden gebracht door ondertekening, door uitwisseling van akten die een verdrag vormen, door bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding, of door ieder ander overeengekomen middel.

Art. 12. Het door ondertekening tot uitdrukking brengen van instemming door een verdrag gebonden te worden

1. De instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden, wordt tot uitdrukking gebracht door de ondertekening door de vertegenwoordiger van deze Staat, indien:

a) het verdrag er in voorziet dat de ondertekening dit gevolg heeft;

b) het op andere wijze vaststaat, dat de Staten die aan de onderhandelingen hebben deelgenomen zijn overeengekomen dat de ondertekening dit gevolg heeft; of

c) de bedoeling van de Staat om de ondertekening dit gevolg te geven uit de volmacht van zijn vertegenwoordiger blijkt of tijdens de onderhandelingen te kennen is gegeven.

2. Voor de toepassing van het eerste lid:

a) geldt de parafering van een tekst als ondertekening van het verdrag indien het vaststaat dat de Staten die aan de onderhandelingen hebben deelgenomen aldus zijn overeengekomen;

b) geldt de ondertekening ad referendum van een verdrag door de vertegenwoordiger van een Staat, indien zij door die Staat wordt bevestigd, als definitieve ondertekening van het verdrag.

Art. 13. Het door uitwisseling van akten die een verdrag vormen tot uitdrukking brengen van de instemming door een verdrag gebonden te worden

De instemming van Staten gebonden te worden door een verdrag, dat wordt gevormd door tussen hen uitgewisselde akten, wordt tot uitdrukking gebracht door deze uitwisseling, indien:

a) de akten er in voorzien dat hun uitwisseling dit gevolg heeft; of

b) het op andere wijze vaststaat, dat die Staten zijn overeengekomen dat de uitwisseling van akten dit gevolg heeft.

Art. 14. Het door bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring tot uitdrukking brengen van de instemming door een verdrag gebonden te worden

1. De instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden, wordt tot uitdrukking gebracht door bekrachtiging, indien:

a) het verdrag er in voorziet dat deze instemming door bekrachtiging tot uitdrukking wordt gebracht;

b) het op andere wijze vaststaat, dat de Staten die aan de onderhandelingen hebben deelgenomen, waren overeengekomen dat bekrachtiging is vereist;

c) de vertegenwoordiger van deze Staat het verdrag onder voorbehoud van bekrachtiging heeft ondertekend; of

d) de bedoeling van deze Staat om het verdrag te ondertekenen onder voorbehoud van bekrachtiging uit de volmacht van zijn vertegenwoordiger blijkt of tijdens de onderhandelingen te kennen is gegeven.

2. De instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden, wordt tot uitdrukking gebracht

door aanvaarding of goedkeuring op soortgelijke voorwaarden als die welke gelden voor bekrachtiging.

Art. 15. Het door toetreding tot uitdrukking brengen van instemming door een verdrag gebonden te worden

De instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden, wordt tot uitdrukking gebracht door toetreding, indien:

- a) het verdrag er in voorziet, dat deze instemming door deze Staat tot uitdrukking kan worden gebracht door toetreding;
- b) het op andere wijze vaststaat, dat de Staten die hebben deelgenomen aan de onderhandelingen zijn overeengekomen dat deze instemming door deze Staat tot uitdrukking kan worden gebracht door toetreding; of
- c) alle partijen nadien zijn overeengekomen dat deze instemming door deze Staat tot uitdrukking kan worden gebracht door toetreding.

Art. 16. Uitwisseling of nederlegging van de akten van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding

Tenzij het verdrag anders bepaalt, leggen de akten van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding de instemming van een Staat vast om door een verdrag gebonden te worden op het ogenblik van:

- a) hun uitwisseling tussen de verdragsluitende Staten;
- b) hun nederlegging bij de depositaris; of
- c) hun kennisgeving aan de verdragsluitende Staten of de depositaris, indien aldus is overeengekomen.

Art. 17. Instemming door een deel van een verdrag gebonden te worden en keuze tussen verschillende bepalingen

1. Onverminderd het bepaalde in de artikelen 19 tot 23 heeft de instemming van een Staat gebonden te worden door een deel van een verdrag slechts gevolgen indien het verdrag dit toelaat of indien de andere verdragsluitende Staten hiermede instemmen.

2. De instemming van een Staat gebonden te worden door een verdrag dat een keuze veroorlooft uit verschillende bepalingen, heeft slechts gevolgen indien duidelijk is aangegeven op welke van de bepalingen de instemming betrekking heeft.

Art. 18. Verplichting voorwerp en doel van een verdrag niet ongedaan te maken alvorens zijn inwerkingtreding

Een Staat moet zich onthouden van handelingen die een verdrag zijn voorwerp en zijn doel zouden ontnemen, indien:

- a) hij het verdrag heeft ondertekend of de akten die het verdrag vormen heeft uitgewisseld onder voorbehoud van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring, totdat hij zijn bedoeling geen partij te willen worden bij het verdrag kenbaar heeft gemaakt; of
- b) hij zijn instemming door het verdrag gebonden te worden tot uitdrukking heeft gebracht in de periode die aan de inwerkingtreding van het verdrag voorafgaat

op voorwaarde dat deze inwerkingtreding niet onnodig wordt vertraagd.

**AFDELING 2.
VOORBEHOUDEN**

Art. 19. Het maken van voorbehouden

Een Staat kan op het ogenblik van ondertekening, bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring van een verdrag of toetreding tot een verdrag een voorbehoud maken, tenzij:

- a) dit voorbehoud is verboden door het verdrag;
- b) het verdrag bepaalt dat slechts bepaalde voorbehouden, waaronder niet het voorbehoud in kwestie, kunnen worden gemaakt; of
- c) voor zover het andere gevallen dan omschreven onder a) en b) betreft, het voorbehoud niet verenigbaar is met voorwerp en doel van het verdrag.

Art. 20. Aanvaarding van en bezwaar tegen voorbehouden

1. Een door een verdrag uitdrukkelijk toegestaan voorbehoud behoeft niet nadien door de andere verdragsluitende partijen te worden aanvaard, tenzij het verdrag dat voorschrijft.

2. Indien uit het beperkte aantal Staten dat aan de onderhandelingen heeft deelgenomen en uit het voorwerp en doel van het verdrag blijkt, dat de toepassing van het verdrag in zijn geheel tussen alle partijen een wezenlijke voorwaarde is voor de instemming van elk hunner door het verdrag gebonden te worden, dient een voorbehoud door alle partijen te worden aanvaard.

3. Indien een verdrag een oprichtingsakte van een internationale organisatie is en indien het niet anders bepaalt, dient een voorbehoud door het bevoegde orgaan van deze organisatie te worden aanvaard.

4. In andere gevallen dan die waarin de voorgaande leden voorzien en indien het verdrag niet anders bepaalt:

- a) maakt de aanvaarding van een voorbehoud door een andere verdragsluitende Staat de Staat die het voorbehoud heeft gemaakt partij bij het verdrag met betrekking tot deze andere Staat, indien het verdrag in werking is of wanneer het in werking treedt voor deze Staten;
- b) verhindert het bezwaar van een andere verdragsluitende Staat tegen een voorbehoud niet de inwerkingtreding van het verdrag tussen de Staat die het bezwaar heeft aangetekend en de Staat die het voorbehoud heeft gemaakt, tenzij de tegengestelde bedoeling duidelijk is uitgedrukt door de Staat die het bezwaar heeft aangetekend;
- c) wordt een akte, waarin de instemming van een Staat door het verdrag gebonden te worden tot uitdrukking wordt gebracht en die een voorbehoud bevat, van kracht zodra ten minste één andere verdragsluitende Staat het voorbehoud heeft aanvaard.

5. Voor de toepassing van het tweede en vierde lid en indien het verdrag niet anders bepaalt, wordt een voorbehoud geacht te zijn aanvaard door een Staat, in-

dien deze geen bezwaar heeft gemaakt tegen het voorbehoud binnen twaalf maanden na de datum waarop hij de kennisgeving daarvan ontvangen heeft, of op de dag, waarop hij zijn instemming door het verdrag gebonden te worden tot uitdrukking heeft gebracht indien deze dag op een latere datum valt.

Art. 21. Rechtsgevolgen van voorbehouden en bezwaren tegen voorbehouden

1. Een voorbehoud, gemaakt ten aanzien van een andere partij overeenkomstig de artikelen 19, 20 en 23:

a) wijzigt voor de Staat die het voorbehoud heeft gemaakt in zijn betrekkingen met deze andere partij de bepalingen van het verdrag waarop het voorbehoud betrekking heeft, in de mate voorzien in dit voorbehoud; en

b) wijzigt deze bepalingen in dezelfde mate voor deze andere partij in haar betrekkingen met de Staat die het voorbehoud heeft gemaakt.

2. Het voorbehoud wijzigt niet de bepalingen van het verdrag voor de andere partijen bij het verdrag inter se.

3. Indien een Staat die bezwaar heeft gemaakt tegen een voorbehoud zich niet heeft verzet tegen de inwerkingtreding van het verdrag tussen hem en de Staat die het voorbehoud heeft gemaakt, zijn de bepalingen waarop het voorbehoud betrekking heeft niet van toepassing tussen de beide Staten in de mate voorzien in het voorbehoud.

Art. 22. Het intrekken van voorbehouden en bezwaren tegen voorbehouden

1. Tenzij het verdrag anders bepaalt, kan een voorbehoud elk ogenblik worden ingetrokken zonder dat daarvoor de instemming nodig is van de Staat die het voorbehoud heeft aanvaard.

2. Tenzij het verdrag anders bepaalt, kan een bezwaar tegen een voorbehoud te allen tijde worden ingetrokken.

3. Tenzij het verdrag anders bepaalt of indien anders is overeengekomen:

a) wordt het intrekken van een voorbehoud eerst ten aanzien van een andere verdragsluitende Staat van kracht wanneer die Staat een kennisgeving dienaangaande heeft ontvangen;

b) wordt het intrekken van een bezwaar tegen een voorbehoud pas van kracht wanneer de Staat die het voorbehoud heeft gemaakt een kennisgeving van de intrekking heeft ontvangen.

Art. 23. Procedure betreffende voorbehouden

1. Een voorbehoud, een uitdrukkelijke aanvaarding van een voorbehoud en een bezwaar tegen een voorbehoud moeten schriftelijk worden vastgelegd en aan de verdragsluitende Staten en aan andere Staten die gerechtigd zijn partij bij het verdrag te worden, worden medegedeeld.

2. Indien een voorbehoud wordt gemaakt bij de ondertekening van het verdrag onder voorbehoud van bekrachtiging, aanvaarding of goedkeuring, moet het formeel bevestigd worden door de Staat die het voorbe-

houd heeft gemaakt op het ogenblik dat hij zijn instemming door het verdrag gebonden te worden, tot uitdrukking brengt. In een dergelijk geval zal het voorbehoud worden beschouwd als te zijn gemaakt op de dag van bevestiging.

3. Een uitdrukkelijke aanvaarding van een voorbehoud of een bezwaar tegen een voorbehoud behoeft, indien voorafgegaan aan een bevestiging van dat voorbehoud, zelf niet te worden bevestigd.

4. Het intrekken van een voorbehoud of een bezwaar tegen een voorbehoud dient schriftelijk te geschieden.

AFDELING 3.

INWERKINGTREDING VAN VERDRAGEN EN VOORLOPIGE TOEPASSING

Art. 24. Inwerkingtreding

1. Een verdrag treedt in werking op de wijze en op de dag zoals voorzien in zijn bepalingen, of krachtens overeenstemming tussen de Staten die hebben deelgenomen aan de onderhandelingen.

2. Indien dergelijke bepalingen of een dergelijke overeenstemming ontbreken, treedt een verdrag in werking zodra de instemming door het verdrag gebonden te worden, vaststaat voor alle Staten die hebben deelgenomen aan de onderhandelingen.

3. Indien de instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden tot uitdrukking wordt gebracht op een datum na de inwerkingtreding van dit verdrag treedt het in werking voor deze Staat op deze datum, tenzij het verdrag anders bepaalt.

4. De bepalingen van een verdrag, die de authenticatie van de tekst, het tot uitdrukking brengen van de instemming van de Staten door het verdrag gebonden te worden, de wijze of de datum van inwerkingtreding, de voorbehouden, de werkzaamheden van de depositaris, alsmede de andere vraagstukken die zich noodzakelijkerwijze voordoen voor de inwerkingtreding van het verdrag regelen, zijn van toepassing vanaf het tijdstip van de aanneming van de tekst.

Art. 25. Voorlopige toepassing

1. Een verdrag of een deel van een verdrag wordt voorlopig toegepast in afwachting van zijn inwerkingtreding, indien

a) het verdrag zulks bepaalt; of

b) indien de Staten die hebben deelgenomen aan de onderhandelingen op een andere wijze aldus zijn overeengekomen.

2. Tenzij het verdrag anders bepaalt of de Staten die aan de onderhandelingen hebben deelgenomen anders zijn overeengekomen, houdt de voorlopige toepassing van een verdrag of een deel van een verdrag voor een Staat op, als deze Staat de andere Staten waartussen het verdrag voorlopig wordt toegepast, in kennis stelt van zijn voornemen geen partij te worden bij het verdrag.

DEEL III.

NALEVING, TOEPASSING EN UIT- LEGGING VAN VERDRAGEN

AFDELING 1.

NALEVING VAN VERDRAGEN

Art. 26. Pacta sunt servanda

Elk in werking getreden verdrag verbindt de partijen en moet door hen te goeder trouw ten uitvoer worden gelegd.

Art. 27. Nationaal recht en naleving van verdragen

Een partij mag zich niet beroepen op de bepalingen van zijn nationale recht om het niet ten uitvoer leggen van een verdrag te rechtvaardigen. Deze regel geldt onverminderd artikel 46.

AFDELING 2.

TOEPASSING VAN VERDRAGEN

Art. 28. Niet-terugwerkende kracht van verdragen

Tenzij uit het verdrag of op andere wijze een andere bedoeling blijkt, binden de bepalingen van een verdrag een partij niet met betrekking tot een handeling of feit, voorafgaand aan de datum van inwerkingtreding van dit verdrag voor deze partij, of enige situatie die op die datum niet meer bestond.

Art. 29. Territoriale gelding van verdragen

Tenzij een andere bedoeling uit het verdrag blijkt of op een andere wijze is komen vast te staan, bindt een verdrag elke partij ten opzichte van haar gehele grondgebied.

Art. 30. Toepassing van achtereenvolgende verdragen die betrekking hebben op eenzelfde onderwerp

1. Onder voorbehoud van de bepalingen van artikel 103 van het Handvest van de Verenigde Naties worden de rechten en verplichtingen van Staten die partij zijn bij achtereenvolgende verdragen die betrekking hebben op eenzelfde onderwerp bepaald overeenkomstig de volgende leden.

2. Indien een verdrag uitdrukkelijk vermeldt dat het ondergeschikt is aan eerder of later verdrag of dat het niet als onverenigbaar met dit andere verdrag moet worden beschouwd, hebben de bepalingen van dat andere verdrag voorrang.

3. Indien alle partijen bij het eerdere verdrag eveneens partij zijn bij het latere verdrag, zonder dat het eerdere verdrag beëindigd is of zijn werking is opgeschort krachtens artikel 59, is het eerdere verdrag slechts van toepassing in de mate waarin zijn bepalingen verenigbaar zijn met die van het latere verdrag.

4. Indien de partijen bij het eerdere verdrag niet alle partij zijn bij het latere verdrag:

a) is in de betrekkingen tussen Staten die partij zijn bij beide verdragen de regel van toepassing die in het derde lid is vastgelegd;

b) regelt in de betrekkingen tussen een Staat die partij is bij beide verdragen en een Staat die slechts partij is bij een van deze verdragen het verdrag waarbij beide Staten partij zijn hun wederzijdse rechten en verplichtingen.

5. Het vierde lid is van toepassing onverminderd artikel 41 of enig vraagstuk aangaande de beëindiging of de opschorting van de werking van een verdrag op grond van artikel 60 of enig vraagstuk aangaande verantwoordelijkheid die voor een Staat kan ontstaan uit het sluiten of de toepassing van een verdrag waarvan de bepalingen onverenigbaar zijn met de verplichtingen die op hem rusten ten aanzien van een andere Staat krachtens een ander verdrag.

AFDELING 3.

UITLEGGING VAN VERDRAGEN

Art. 31. Algemene regel van uitlegging

1. Een verdrag moet te goeder trouw worden uitgelegd overeenkomstig de gewone betekenis van de termen van het Verdrag in hun context en in het licht van voorwerp en doel van het Verdrag.

2. Voor de uitlegging van een verdrag omvat de context, behalve de tekst, met inbegrip van preambule en bijlagen:

a) iedere overeenstemming die betrekking heeft op het verdrag en die bij het sluiten van het verdrag tussen alle partijen is bereikt;

b) iedere akte opgesteld door een of meer partijen bij het sluiten van het verdrag en door de andere partijen erkend als betrekking hebbende op het verdrag.

3. Behalve met de context dient ook rekening te worden gehouden met:

a) iedere later tot stand gekomen overeenstemming tussen de partijen met betrekking tot de uitlegging van het verdrag of de toepassing van zijn bepalingen;

b) ieder later gebruik in de toepassing van het verdrag waardoor overeenstemming van de partijen inzake de uitlegging van het verdrag is ontstaan;

c) iedere ter zake dienende regel van het volkenrecht die op de betrekkingen tussen de partijen kan worden toegepast.

4. Een term dient in een bijzondere betekenis verstaan te worden als vaststaat, dat dit de bedoeling van de partijen is geweest.

Art. 32. Aanvullende middelen van uitlegging

Er kan een beroep worden gedaan op aanvullende middelen van uitlegging en in het bijzonder op de voorbereidende werkzaamheden en de omstandigheden waaronder het verdrag is gesloten, om de betekenis die voortvloeit uit de toepassing van artikel 31 te bevestigen of de betekenis te bepalen indien de uitlegging, geschied overeenkomstig artikel 31:

a) de betekenis dubbelzinnig of duister laat; of

b) leidt tot een resultaat dat duidelijk ongerijmd of onredelijk is.

Art. 33. Uitlegging van in twee of meer talen geauthentiseerde verdragen

1. Indien een verdrag geauthentiseerd is in twee of meer talen, heeft de tekst in elk der talen rechtskracht, tenzij het verdrag bepaalt of de partijen overeenkomen dat in geval van verschil een bepaalde tekst moet prevaleren.

2. Een versie van het verdrag in een andere taal dan een van de talen waarin de tekst geauthentiseerd is, wordt slechts beschouwd als een authentieke tekst, indien het verdrag daarin voorziet of als de partijen het daarover eens zijn geworden.

3. De termen van een verdrag worden geacht dezelfde betekenis te hebben in de onderscheidene authentieke teksten.

4. Behalve in het geval dat een bepaalde tekst overeenkomstig het eerste lid prevaleert, dient men, wanneer de vergelijking van de authentieke teksten een verschil in betekenis oplevert dat niet door toepassing van de artikelen 31 en 32 wordt weggenomen, de betekenis aan te nemen die, rekening houdend met het voorwerp en doel van het verdrag deze teksten het best met elkaar verzoent.

AFDELING 4. VERDRAGEN EN DERDE STATEN

Art. 34. Algemene regel betreffende derde Staten

Een verdrag schept geen verplichtingen of rechten voor een derde Staat zonder diens instemming.

Art. 35. Verdragen die voorzien in verplichtingen voor derde Staten

Voor een derde Staat ontstaat ten gevolge van een bepaling van een verdrag een verplichting, indien de partijen bij het verdrag door middel van deze bepaling de verplichting beogen te scheppen en indien de derde Staat deze verplichting uitdrukkelijk schriftelijk aanvaardt.

Art. 36. Verdragen die voorzien in rechten voor derde Staten

1. Voor een derde Staat ontstaat ten gevolge van een bepaling van een verdrag een recht, indien de partijen bij het verdrag door deze bepaling dit recht willen verlenen aan de derde Staat of aan een groep Staten waartoe hij behoort, of aan alle Staten, en indien de derde Staat daarmee instemt. De instemming wordt geacht te zijn gegeven zolang er geen aanwijzing van het tegendeel bestaat, tenzij het verdrag anders bepaalt.

2. Een Staat die van een recht, overeenkomstig het eerste lid, gebruik maakt, is voor de uitoefening van dat recht gehouden, de voorwaarden, voorzien in het verdrag of overeenkomstig zijn bepalingen vastgesteld, te eerbiedigen.

Art. 37. Herroeping of wijziging van verplichtingen of rechten van derde Staten

1. Wanneer overeenkomstig artikel 35 een verplichting voor een derde Staat is ontstaan, kan deze verplichting slechts worden herroepen of gewijzigd met instemming van de partijen bij het verdrag en van de derde Staat, tenzij vaststaat dat zij anders zijn overeengekomen.

2. Wanneer overeenkomstig artikel 36 een recht voor een derde Staat is ontstaan, kan dit recht niet door de partijen worden herroepen of gewijzigd indien vaststaat, dat het de bedoeling was het recht niet te herroepen of te wijzigen zonder instemming van de derde Staat.

Art. 38. Verdragsregels die door internationale gewoonte voor derde Staten bindend worden

Niets in de artikelen 34 tot 37 belet, dat een in een verdrag neergelegde regel bindend wordt voor een derde Staat als een regel van internationaal gewoonterecht, die als zodanig wordt erkend.

DEEL IV. AMENDERING EN WIJZIGING VAN VERDRAGEN

Art. 39. Algemene regel met betrekking tot het amenderen van verdragen

Een verdrag kan bij overeenkomst tussen de partijen worden geamendeerd. Op een dergelijke overeenkomst vinden de regels neergelegd in deel II toepassing behalve in zoverre het verdrag anders bepaalt.

Art. 40. Het amenderen van multilaterale verdragen

1. Tenzij het verdrag anders bepaalt, wordt het amenderen van multilaterale verdragen beheerst door de volgende leden:

2. Elk voorstel tot amendering van een multilateraal verdrag in de verhoudingen tussen alle partijen moet worden medegegeeld aan alle verdragsluitende Staten, en ieder van hen heeft het recht deel te nemen aan:

a) de beslissing over hetgeen ten aanzien van dit voorstel moet worden verricht;

b) de onderhandelingen en het sluiten van elke overeenkomst ter amendering van het verdrag.

3. Iedere Staat die gerechtigd is partij te worden bij het verdrag is evenzeer gerechtigd partij te worden bij het aldus geamendeerde verdrag.

4. De overeenkomst tot amendering bindt niet de Staten die reeds partij zijn bij het verdrag en die geen partij worden bij deze overeenkomst; artikel 30, vierde lid, letter b) is op deze Staten van toepassing.

5. Elke Staat die partij wordt bij een verdrag na de inwerkingtreding van de overeenkomst tot amendering wordt, indien hij geen andere bedoeling heeft kenbaar gemaakt, beschouwd als:

a) partij bij het verdrag zoals het geamendeerd is; en

b) partij bij het niet-geamendeerde verdrag met betrekking tot iedere partij bij het verdrag die niet is gebonden door de overeenkomst tot amendering.

Art. 41. Overeenkomsten tot wijziging van multilaterale verdragen tussen slechts bepaalde partijen

1. Twee of meer partijen bij een multilateraal verdrag kunnen een overeenkomst tot wijziging van het verdrag tussen hen onderling slechts sluiten, indien:

a) het verdrag voorziet in de mogelijkheid van een zodanige wijziging; of

b) de wijziging in kwestie niet verboden is door het verdrag, en zij

i) noch het genot der aan de andere partijen op grond van het verdrag toekomstige rechten, noch het nakomen van hun verplichtingen aantast; en

ii) zich niet uitstrekt tot een bepaling, waarvan niet mag worden afgeweken als dit onvereenigbaar is met de doeltreffende verwezenlijking van voorwerp en doel van het verdrag in zijn geheel.

2. Tenzij in een geval als voorzien in het eerste lid, letter a, het verdrag anders bepaalt, dienen de partijen in kwestie de andere partijen in kennis te stellen van hun voornemen de overeenkomst te sluiten en van de wijzigingen die deze ten gevolge heeft voor het verdrag.

DEEL V.

ONGELDIGHEID, BEËINDIGING EN OPSCHORTING VAN DE WERKING VAN VERDRAGEN

AFDELING 1.

ALGEMENE BEPALINGEN

Art. 42. Geldigheid en het in werking blijven van verdragen

1. De geldigheid van een verdrag of van de instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden, mag slechts worden betwist door toepassing van dit Verdrag.

2. De beëindiging van een verdrag, de opzegging ervan of de terugtrekking van een partij kan slechts plaatsvinden door toepassing van de bepalingen van het verdrag of van dit Verdrag. Dezelfde regel geldt voor de opschorting van de werking van een verdrag.

Art. 43. Verplichtingen opgelegd door het internationale recht onafhankelijk van een verdrag

De ongeldigheid, beëindiging of opzegging van een verdrag, de terugtrekking van een partij of de opschorting van de werking van het verdrag ten gevolge van de toepassing van dit Verdrag of van de bepalingen van het verdrag, tast op geen enkele wijze de plicht van een Staat aan tot het nakomen van de verplichtingen die voortvloeien uit het verdrag en waaraan hij krachtens het volkenrecht onafhankelijk van het genoemde verdrag, is onderworpen.

Art. 44. Splitsbaarheid van de verdragsbepalingen

1. Het recht van een partij, voorzien in een verdrag of voortvloeiend uit artikel 56, het verdrag op te zeggen, zich terug te trekken of de werking van het verdrag

op te schorten, mag slechts worden uitgeoefend met betrekking tot het verdrag als geheel, tenzij het verdrag anders voorziet of de partijen anders overeenkomen.

2. Een grond voor ongeldigheid of beëindiging van een verdrag, voor de terugtrekking van een der partijen of voor opschorting van de werking van het verdrag, die wordt erkend door dit Verdrag, mag slechts worden aangevoerd ten aanzien van het verdrag als geheel, behalve in het geval als voorzien in de volgende leden of in artikel 60.

3. Indien de grond slechts op bepaalde clausules betrekking heeft, mag hij slechts worden aangevoerd ten aanzien van die clausules wanneer:

a) deze clausules scheidbaar zijn van de rest van het verdrag wat hun uitvoering betreft;

b) uit het verdrag blijkt of op andere wijze vaststaat dat de aanvaarding van deze clausules voor de andere partij of partijen bij het verdrag geen wezenlijke voorwaarde voor de instemming was door het verdrag als geheel gebonden te worden; en

c) het niet onrechtvaardig zou zijn de uitvoering van de rest van het verdrag voort te zetten.

4. In de gevallen vallende onder de artikelen 49 en 50 mag de Staat die het recht heeft zich te beroepen op bedrog of corruptie dit doen ten aanzien van het gehele verdrag of, in het geval bedoeld in het derde lid, slechts ten aanzien van enige bepaalde clausules.

5. In de gevallen als voorzien in de artikelen 51, 52 en 53 is geen scheiding tussen de bepalingen van een verdrag toegestaan.

Art. 45. Verlies van het recht tot het aanvoeren van gronden voor ongeldigheid of beëindiging van een verdrag of tot terugtrekking uit een verdrag of voor de opschorting van zijn werking

Een Staat mag niet langer gronden aanvoeren tot ongeldigheid of beëindiging van een verdrag of tot terugtrekking uit een verdrag of tot opschorting van de werking ervan krachtens de artikelen 46 tot 50 of de artikelen 60 en 62, als deze Staat, na kennis te hebben genomen van de feiten:

a) uitdrukkelijk heeft aanvaard dat het verdrag, al naargelang het geval, geldig is, in werking blijft of van toepassing blijft; of

b) op grond van zijn gedrag moet worden beschouwd als te hebben berust in, al naargelang het geval, de geldigheid van het verdrag of zijn in werking of van toepassing blijven.

AFDELING 2.

ONGELDIGHEID VAN VERDRAGEN

Art. 46. Bepalingen van het nationale recht met betrekking tot de bevoegdheid tot het sluiten van verdragen

1. Het feit dat de instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden, is gegeven in strijd met een bepaling van zijn nationale recht betreffende de bevoegdheid tot het sluiten van verdragen, mag door die Staat niet worden aangevoerd ter ongeldigverklaring

van die instemming, tenzij die strijdigheid onmiskenbaar was en een regel van fundamenteel belang van het nationale recht van die Staat betrof.

2. Een strijdigheid is onmiskenbaar indien zij bij objectieve beschouwing duidelijk is voor iedere Staat die zich ten dezen overeenkomstig het gangbaar gebruik en te goeder trouw gedraagt.

Art. 47. Bijzondere beperkingen ten aanzien van de volmacht om de instemming van een Staat tot uitdrukking te brengen

Indien de volmacht van een vertegenwoordiger om de instemming van een Staat door een bepaald verdrag gebonden te worden tot uitdrukking te brengen aan een bijzondere beperking is onderworpen, mag het feit dat deze vertegenwoordiger daarmee geen rekening heeft gehouden niet worden aangevoerd ter ongeldigverklaring van de door hem tot uitdrukking gebrachte instemming, tenzij de beperking aan de andere Staten die hebben deelgenomen aan de onderhandelingen ter kennis was gebracht alvorens de instemming tot uitdrukking werd gebracht.

Art. 48. Dwaling

1. Een Staat mag zich ten einde zijn instemming door een verdrag gebonden te worden ongeldig te verklaren beroepen op een dwaling in het verdrag, indien de dwaling betrekking heeft op een feit of een situatie, door deze Staat beschouwd als te bestaan op het tijdstip van de sluiting van het verdrag en indien dit feit of deze situatie een wezenlijke grond vormde voor de instemming van deze Staat door het verdrag gebonden te worden.

2. Het eerste lid is niet van toepassing wanneer bedoelde Staat door zijn gedrag tot deze dwaling heeft bijgedragen of wanneer de omstandigheden van dien aard waren dat hij bedacht had moeten zijn op de mogelijkheid van een dwaling.

3. Een dwaling die slechts betrekking heeft op de redactie van de tekst van een verdrag tast de geldigheid ervan niet aan; artikel 79 is in dat geval van toepassing.

Art. 49. Bedrog

Indien een Staat er door het bedrieglijke gedrag van een andere Staat die aan de onderhandelingen heeft deelgenomen toe is gebracht een verdrag te sluiten, mag hij het bedrog aanvoeren om zijn instemming door het verdrag gebonden te worden ongeldig te verklaren.

Art. 50. Corruptie van een vertegenwoordiger van een Staat

Indien het tot uitdrukking brengen van de instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden, is verkregen door directe of indirecte corruptie van zijn vertegenwoordiger door een andere Staat die aan de onderhandelingen heeft deelgenomen, mag de Staat deze corruptie aanvoeren om zijn instemming door het verdrag gebonden te worden, ongeldig te verklaren.

Art. 51. Dwang op de vertegenwoordiger van een Staat uitgeoefend

De instemming van een Staat door een verdrag gebonden te worden, die is verkregen door dwang, uitgeoefend op zijn vertegenwoordiger door middel van tegen hem gerichte handelingen of bedreigingen, heeft geen enkel rechtsgevolg.

Art. 52. Dwang, uitgeoefend op een Staat door bedreiging met of gebruik van geweld

Elk verdrag is nietig, waarvan de totstandkoming is bereikt door bedreiging met of gebruik van geweld in strijd met de beginselen van het volkenrecht, neergelegd in het Handvest van de Verenigde Naties.

Art. 53. Verdragen strijdig met een dwingende norm van algemeen volkenrecht (jus cogens)

Elk verdrag dat op het tijdstip van zijn totstandkoming in strijd is met een dwingende norm van algemeen volkenrecht, is nietig. Voor de toepassing van dit Verdrag is een dwingende norm van algemeen volkenrecht een norm die aanvaard en erkend is door de internationale gemeenschap van Staten in haar geheel als een norm, waarvan geen afwijking is toegestaan en die slechts kan worden gewijzigd door een latere norm van algemeen volkenrecht van dezelfde aard.

AFDELING 3.

BEËINDIGING VAN VERDRAGEN EN OPSCHORTING VAN DE WERKING VAN VERDRAGEN

Art. 54. Beëindiging van een verdrag of de terugtrekking uit een verdrag krachtens de bepalingen van het verdrag of door overeenstemming tussen de partijen

Beëindiging van een verdrag of de terugtrekking kan plaatsvinden:

- a) overeenkomstig de bepalingen van het verdrag; of
- b) te allen tijde door overeenstemming tussen alle partijen na raadpleging van de andere verdragssluitende Staten.

Art. 55. Vermindering van het aantal partijen bij een multilateraal verdrag tot beneden het voor de inwerkingtreding verplichte aantal

Tenzij het verdrag anders bepaalt, eindigt een multilateraal verdrag niet uitsluitend doordat het aantal partijen is gedaald tot onder het voor zijn inwerkingtreding vereiste aantal.

Art. 56. Opzegging of de terugtrekking uit een verdrag dat geen bepalingen bevat aangaande beëindiging, opzegging of terugtrekking

1. Bij een verdrag dat geen bepalingen bevat aangaande zijn beëindiging en niet voorziet in opzegging of terugtrekking is opzegging of terugtrekking niet mogelijk, tenzij:

- a) vaststaat, dat de partijen de bedoeling hadden de mogelijkheid van opzegging of terugtrekking toe te laten; of
- b) het recht op opzegging of terugtrekking uit de aard van het verdrag kan worden afgeleid.

2. Een partij dient ten minste twaalf maanden tevoren haar voornemen een verdrag op te zeggen of zich uit het verdrag terug te trekken overeenkomstig de bepalingen van het eerste lid kenbaar te maken.

Art. 57. Opschorting van de werking van een verdrag krachtens zijn bepalingen of door overeenstemming tussen de partijen

De werking van een verdrag kan ten aanzien van alle partijen of van een bepaalde partij worden opgeschort

- a) overeenkomstig de bepalingen van het verdrag; of
- b) te allen tijde door overeenstemming tussen alle partijen, na raadpleging van de andere verdragsluitende Staten.

Art. 58. Opschorting van de werking van een multilateraal verdrag bij overeenkomst tussen slechts bepaalde partijen

1. Twee of meer partijen bij een multilateraal verdrag kunnen een overeenkomst sluiten om, tijdelijk en uitsluitend tussen hen, de werking van bepalingen van het verdrag op te schorten, indien:

- a) in de mogelijkheid tot een zodanige opschorting in het verdrag is voorzien; of
- b) indien deze opschorting niet is verboden door het verdrag en
 - i) noch het genot der aan de andere partijen op grond van het verdrag toekomstige rechten, noch het nakomen van hun verplichtingen aantast; en
 - ii) niet onverenigbaar is met het voorwerp en doel van het verdrag.

2. Tenzij in een geval als bedoeld in het eerste lid, letter a, het verdrag anders bepaalt, dienen de partijen in kwestie de andere partijen in kennis te stellen van hun voornemen de overeenkomst te sluiten en van de bepalingen in het verdrag waarvan zij voornemens zijn de werking op te schorten.

Art. 59. Beëindiging van een verdrag of opschorting van de werking van een verdrag ten gevolge van het sluiten van een later verdrag

1. Een verdrag wordt als beëindigd beschouwd wanneer alle partijen bij dit verdrag een later verdrag sluiten betreffende hetzelfde onderwerp en:

- a) uit het latere verdrag blijkt of anderszins vaststaat dat het de bedoeling van de partijen is de materie door dit verdrag te regelen; of
- b) de bepalingen van het latere verdrag dermate onverenigbaar zijn met die van het eerdere verdrag, dat het onmogelijk is de beide verdragen tegelijkertijd toe te passen.

2. Het eerdere verdrag zal geacht worden als alleen maar in zijn werking te zijn opgeschort als uit het latere verdrag blijkt, of op andere wijze vaststaat, dat dit de bedoeling van de partijen was.

Art. 60. Beëindiging van een verdrag of opschorting van zijn werking ten gevolge van schending van het verdrag

1. Een materiële schending van een bilateraal verdrag door een van de partijen geeft de andere partij het recht de schending aan te voeren als grond voor het beëindigen van het verdrag of het geheel of gedeeltelijk opschorten van de werking van het verdrag.

2. Een materiële schending van een multilateraal verdrag door een der partijen geeft het recht:

- a) aan de andere partijen bij unanieme overeenstemming de werking van het verdrag in zijn geheel of gedeeltelijk op te schorten of het verdrag te beëindigen:
 - i) hetzij in de betrekkingen tussen henzelf en de Staat die het verdrag heeft geschonden,
 - ii) hetzij tussen alle partijen;
- b) aan een in het bijzonder door de schending getroffen partij de schending aan te voeren als grond voor het geheel of gedeeltelijk opschorten van de werking van het verdrag in de betrekkingen tussen hemzelf en de Staat die het verdrag heeft geschonden;

c) aan elke partij, behalve de Staat die het verdrag schendt, deze schending aan te voeren als grond voor het geheel of gedeeltelijk opschorten van de werking van het verdrag, wat haarzelf betreft als dit verdrag van zodanige aard is, dat een materiële schending van zijn bepalingen door een partij de positie van elke partij wat betreft de verdere uitvoering van haar verplichtingen krachtens het verdrag geheel en al wijzigt.

3. Voor de toepassing van dit artikel bestaat een materiële schending van een verdrag uit:

- a) een verwerping van het verdrag die niet toegestaan is door dit Verdrag; of
- b) de schending van een bepaling die van wezenlijk belang is voor de uitvoering van het verdrag wat zijn voorwerp of doel betreft.

4. De voorgaande leden tasten geen enkele bepaling in het verdrag aan die van toepassing is in geval van schending.

5. De leden 1 tot en met 3 zijn niet van toepassing op bepalingen betreffende bescherming van de menselijke persoon, opgenomen in verdragen van humanitaire aard, in het bijzonder bepalingen die elke vorm van represailles verbieden tegen door genoemde verdragen beschermde personen.

Art. 61. Intreden van een situatie die de uitvoering onmogelijk maakt

1. Een partij mag de onmogelijkheid tot uitvoering van een verdrag als grond aanvoeren om het te beëindigen of zich daaruit terug te trekken indien deze onmogelijkheid een gevolg is van de definitieve verdwijning of vernietiging van een voorwerp, onmisbaar voor de uitvoering van het verdrag. Indien de onmogelijkheid tijdelijk is, kan zij slechts worden aangevoerd als grond voor opschorting van de werking van het verdrag.

2. Een partij mag niet de onmogelijkheid van uitvoering aanvoeren als grond voor de beëindiging van het verdrag, voor de terugtrekking daaruit of voor het opschorten van de werking ervan, als deze onmogelijkheid het gevolg is van een schending door die partij hetzij van een verplichting voortvloeiend uit het verdrag, hetzij van iedere andere internationale verplichting met betrekking tot iedere andere partij bij het verdrag.

Art. 62. Wezenlijke verandering der omstandigheden

1. Een wezenlijke verandering der omstandigheden, ingetreden ten aanzien van die welke op het tijdstip van de totstandkoming van een verdrag bestonden en die niet door de partijen was voorzien, kan niet als grond voor de beëindiging van het verdrag of voor de terugtrekking daaruit worden aangevoerd, tenzij:

a) het bestaan van deze omstandigheden een wezenlijke grond vormde voor de instemming van de partijen om door het verdrag gebonden te worden; en

b) het gevolg van de wijziging is, dat de strekking van de krachtens het verdrag nog na te komen verplichtingen geheel en al wordt gewijzigd.

2. Een wezenlijke verandering der omstandigheden kan niet worden aangevoerd als grond voor de beëindiging van een verdrag of voor de terugtrekking daaruit:

a) indien het verdrag een grens vaststelt; of

b) indien de wezenlijke verandering een gevolg is van schending door de partij die de grond aanvoert, hetzij van een verplichting voortvloeiend uit het verdrag, hetzij van iedere andere internationale verplichting met betrekking tot iedere andere partij bij het verdrag.

3. Als een partij overeenkomstig de voorgaande leden als grond voor het beëindigen van een verdrag of het zich daaruit terugtrekken een wezenlijke verandering van omstandigheden kan aanvoeren, mag zij eveneens de wijziging aanvoeren als grond voor de opschorting van de werking van het verdrag.

Art. 63. Het verbreken van diplomatieke of consulaire betrekkingen

Het verbreken van de diplomatieke of de consulaire betrekkingen tussen partijen bij een verdrag heeft geen gevolgen voor de rechtsbetrekkingen, door het verdrag tussen hen geschapen, behalve in zoverre het bestaan van diplomatieke of consulaire betrekkingen onontbeerlijk is voor de toepassing van het verdrag.

Art. 64. Een nieuwe dwingende norm van algemeen volkenrecht (jus cogens)

Ingeval van een nieuwe dwingende norm van algemeen volkenrecht, wordt elk bestaand verdrag dat in strijd is met deze norm nietig en eindigt het.

**AFDELING 4.
PROCEDURE****Art. 65. Procedure te volgen bij ongeldigheid, beëindiging van een verdrag, terugtrekking uit een verdrag of opschorting van de werking van het verdrag**

1. De partij die op grond van de bepalingen van dit Verdrag zich beroept op hetzij een gebrek in zijn instemming door een verdrag gebonden te worden, hetzij een motief om de geldigheid van een verdrag te betwisten, het te beëindigen, zich daaruit terug te trekken of de werking ervan op te schorten, moet de andere partijen van zijn eis in kennis stellen. De kennisgeving

dient aan te geven welke maatregel tegen het verdrag wordt beoogd alsmede de redenen daarvoor.

2. Als, na afloop van een periode die, behalve in geval van bijzondere noodzaak, niet korter mag zijn dan drie maanden te rekenen vanaf de ontvangst van de kennisgeving, geen partij bezwaar heeft gemaakt, kan de partij, die de kennisgeving heeft gedaan op de wijze als beschreven in artikel 67, de door haar beoogde maatregel nemen.

3. Als echter bezwaar wordt gemaakt door een andere partij, dienen de partijen een oplossing te zoeken met behulp van de middelen, aangegeven in artikel 33 van het Handvest van de Verenigde Naties.

4. Niets in de voorgaande leden tast de rechten of de verplichtingen van partijen aan voortvloeiende uit de tussen hen van kracht zijnde bepalingen betreffende de regeling van geschillen.

5. Onverminderd artikel 45 verhindert het feit dat een Staat niet de in het eerste lid voorgeschreven kennisgeving heeft gedaan hem niet alsnog een dergelijke kennisgeving te doen ten antwoord aan een andere partij die de uitvoering van een verdrag eist of de schending ervan aanvoert.

Art. 66. Procedures voor rechtspraak, arbitrage en conciliatie

Als binnen een periode van twaalf maanden volgend op de datum waarop bezwaar is gemaakt het niet mogelijk is gebleken een oplossing te bereiken overeenkomstig artikel 65, derde lid, worden de volgende procedures toegepast:

a) elke partij bij een geschil betreffende de toepassing of uitlegging van de artikelen 53 of 64 kan door middel van een verzoekschrift dit geschil ter beslissing voorleggen aan het Internationale Gerechtshof tenzij de partijen in gezamenlijke overeenstemming besluiten het geschil aan arbitrage te onderwerpen;

b) iedere partij bij een geschil betreffende de toepassing of de uitlegging van een van de andere artikelen van Deel V van dit Verdrag kan de in de Bijlage bij dit Verdrag aangegeven procedure aanhangig maken door hiertoe een verzoek te richten tot de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.

Art. 67. Akten ter ongeldigverklaring of beëindiging van een verdrag, ter terugtrekking uit een verdrag of ter opschorting van de werking van een verdrag

1. De kennisgeving voorzien in artikel 65, eerste lid, dient schriftelijk te geschieden.

2. Iedere akte ter ongeldigverklaring of beëindiging van een verdrag, iedere akte ter terugtrekking uit een verdrag of iedere akte ter opschorting van de werking van een verdrag op grond van zijn bepalingen of van artikel 65, tweede of derde lid, moet worden neergelegd in een akte, medegedeeld aan de andere partijen. Als de akte niet is ondertekend door het Staatshoofd, het hoofd van de Regering of de Minister van Buitenlandse Zaken, kan de vertegenwoordiger van de Staat die de mededeling doet uitgenodigd worden zijn volmacht te tonen.

Art. 68. Herroeping van kennisgevingen en akten als voorzien in de artikelen 65 en 67

Een kennisgeving of een akte als voorzien in de artikelen 65 en 67 kan te allen tijde worden herroepen, voordat zij van kracht is geworden.

AFDELING 5.

GEVOLGEN VAN DE ONGELDIGHEID, BEËINDIGING OF OPSCHORTING VAN DE WERKING VAN EEN VERDRAG

Art. 69. Gevolgen van de ongeldigheid van een verdrag

1. Een verdrag waarvan de ongeldigheid krachtens dit Verdrag wordt vastgesteld, is nietig. De bepalingen van een nietig verdrag hebben geen rechtskracht.

2. Als niettemin handelingen zijn verricht op grond van een zodanig verdrag:

a) kan elke partij van elke andere partij eisen, dat zij, voor zover zulks in hun wederzijdse betrekkingen mogelijk is, de situatie tot stand brengt die zou hebben bestaan indien deze handelingen niet zouden zijn verricht;

b) zijn handelingen, te goeder trouw verricht voordat de ongeldigheid was aangevoerd, niet onrechtmatig geworden uitsluitend doordat het verdrag ongeldig is geworden.

3. In gevallen, waarop de artikelen 49, 50, 51 of 52 betrekking hebben, is het tweede lid niet van toepassing op de partij waaraan het bedrog, de corruptiehandeling of de dwang is toe te rekenen.

4. Ingeval van ongeldigheid van de instemming van een Staat door een multilateraal verdrag gebonden te worden, zijn de voorgaande regels van toepassing op de betrekkingen tussen de genoemde Staat en de partijen bij het verdrag.

Art. 70. Gevolgen van de beëindiging van een verdrag

1. De beëindiging van een verdrag krachtens zijn bepalingen of overeenkomstig dit Verdrag

a) ontslaat de partijen van de verplichting de uitvoering van het verdrag voort te zetten;

b) tast geen enkel recht, geen enkele verplichting of geen enkele rechtspositie van partijen aan, die door de uitvoering van het verdrag vóór zijn beëindiging is ontstaan;

tenzij het verdrag anders bepaalt of de partijen anders overeenkomen.

2. Indien een Staat een multilateraal verdrag opzegt of zich daaruit terugtrekt, is met ingang van de datum waarop deze opzegging of terugtrekking effect krijgt het eerste lid van toepassing op de betrekkingen tussen deze Staat en ieder der andere partijen bij het verdrag.

Art. 71. Gevolgen van de nietigheid van een verdrag dat strijdig is met een dwingende norm van algemeen volkenrecht

1. Ingeval een verdrag nietig is krachtens artikel 53, zijn de partijen gehouden:

a) zoveel als mogelijk is de gevolgen weg te nemen van iedere handeling verricht op grond van een bepaling die strijdig is met de dwingende norm van algemeen volkenrecht; en

b) hun wederzijdse betrekkingen in overeenstemming te brengen met de dwingende norm van algemeen volkenrecht.

2. Ingeval een verdrag nietig wordt en eindigt krachtens artikel 64:

a) ontslaat de beëindiging van het verdrag de partijen van de verplichting de uitvoering van het verdrag voort te zetten;

b) tast de beëindiging van het verdrag geen enkel recht, geen enkele verplichting of geen enkele rechtspositie van partijen aan, die door de uitvoering van het verdrag vóór zijn beëindiging is ontstaan; deze rechten, verplichtingen en rechtspositie kunnen daarna echter slechts worden gehandhaafd in zoverre deze handhaving op zich niet strijdig is met de nieuwe dwingende norm van algemeen volkenrecht.

Art. 72. Gevolgen van de opschorting van de werking van een verdrag

1. De opschorting van de werking van een verdrag op grond van zijn bepalingen of overeenkomstig dit Verdrag - tenzij het verdrag anders bepaalt of de partijen anders overeenkomen -:

a) ontslaat de partijen tussen welke de werking van het verdrag is opgeschort van de verplichting het verdrag uit te voeren in hun onderlinge betrekkingen gedurende de tijd van opschorting;

b) tast voor het overige de door het verdrag geschaapte rechtsbetrekkingen tussen de partijen niet aan.

2. Gedurende de tijd van opschorting moeten de partijen zich onthouden van alle handelingen die een belemmering voor een hervatte werking van het verdrag kunnen vormen.

DEEL VI.

ONDERSCHIEDENE BEPALINGEN

Art. 73. Gevolgen van Statenopvolging, van Staatsaansprakelijkheid of van het uitbreken van vijandelijkheden

De bepalingen van dit Verdrag mogen niet vooruitlopen op vraagstukken die zich met betrekking tot een verdrag kunnen voordoen op grond van Statenopvolging, de internationale Staatsaansprakelijkheid of het uitbreken van vijandelijkheden tussen Staten.

Art. 74. Diplomatieke of consulaire betrekkingen en het sluiten van verdragen

Het verbreken of de afwezigheid van diplomatieke of consulaire betrekkingen tussen twee of meer Staten is geen belemmering voor het sluiten van verdragen tussen deze Staten. Het sluiten van een verdrag heeft op zichzelf geen gevolg voor de diplomatieke of consulaire betrekkingen.

Art. 75. Geval van een aanvallende Staat

De bepalingen van dit Verdrag laten onverlet de verplichtingen die met betrekking tot een verdrag voor een aanvallende Staat kunnen voortvloeien uit maatregelen, genomen overeenkomstig het Handvest van de Verenigde Naties ter zake van door deze Staat gepleegde agressie.

DEEL VII.

DEPOSITARISSEN, KENNISGEVINGEN, VERBETERINGEN EN REGISTRATIE

Art. 76. Depositariissen van verdragen

1. De aanwijzing van de depositaris van een verdrag kan geschieden door de aan de onderhandelingen deelgenomen hebbende Staten, hetzij in het verdrag zelf, hetzij op andere wijze. De depositaris kan zijn: een of meer Staten, een internationale organisatie of de voornaamste administratieve functionaris van een zodanige organisatie.

2. De functies van de depositaris zijn internationaal van aard en de depositaris is gehouden onpartijdig te handelen bij het vervullen van zijn functies. Met name het feit dat een verdrag niet in werking is getreden tussen bepaalde partijen of dat er een verschil van mening is ontstaan tussen een Staat en een depositaris met betrekking tot de uitvoering van de functies van deze laatste mag geen invloed hebben op deze verplichting.

Art. 77. Functies van de depositariissen

1. Tenzij het verdrag anders bepaalt of de verdragssluitende partijen anders zijn overeengekomen, zijn de functies van de depositaris in het bijzonder de volgende:

a) het onder zijn berusting houden van de originele tekst van het verdrag en de volmachten die aan de depositaris zijn overgelegd;

b) voor gelijkkluidend gewaarmerkte afschriften te doen vervaardigen van de originele tekst en alle andere teksten van het verdrag in andere talen die door het verdrag kunnen zijn voorgeschreven en die te doen toekomen aan de partijen bij het verdrag en de Staten die gerechtigd zijn het te worden;

c) alle ondertekeningen van het verdrag in ontvangst te nemen, alle akten, kennisgevingen en mededelingen met betrekking tot het verdrag in ontvangst te nemen en te bewaren;

d) te onderzoeken of een ondertekening, een akte, een kennisgeving of een mededeling betrekking hebbend op het verdrag, in goede en behoorlijke vorm is en, indien nodig, de zaak onder de aandacht van de betrokken Staat te brengen;

e) de partijen bij het verdrag en de Staten die gerechtigd zijn het te worden in te lichten over akten, kennisgevingen en mededelingen betreffende het verdrag;

f) de Staten die gerechtigd zijn partij te worden bij het verdrag in te lichten over de datum waarop het voor de inwerkingtreding van het verdrag vereiste aantal ondertekeningen of akten van bekrachtiging, aanvaarding, goedkeuring of toetreding is ontvangen of nedergelegd;

g) zorg te dragen voor de registratie van het verdrag bij het Secretariaat van de Verenigde Naties;

h) de functies te vervullen die nader zijn omschreven in de andere bepalingen van dit Verdrag.

2. Indien zich een verschil van mening voordoet tussen een Staat en de depositaris met betrekking tot de vervulling van de functies van laatstgenoemde, moet de depositaris deze kwestie onder de aandacht brengen van de ondertekenende Staten en de verdragssluitende Staten of, indien nodig, van het bevoegde orgaan van de betreffende internationale organisatie.

Art. 78. Kennisgevingen en mededelingen

Behalve in het geval waarin het verdrag of dit Verdrag anders bepaalt, moet een kennisgeving of mededeling die door een Staat moet worden gedaan krachtens dit Verdrag:

a) indien er geen depositaris is, rechtstreeks gericht worden aan de Staten waarvoor zij is bestemd, of indien er een depositaris is, aan deze;

b) worden beschouwd als gedaan door de betrokken Staat eerst vanaf de ontvangst door de Staat waaraan zij is gericht of, al naar gelang het geval, vanaf de ontvangst door de depositaris;

c) indien zij is gericht aan de depositaris worden beschouwd als ontvangen door de Staat waarvoor zij is bestemd, eerst wanneer deze Staat door de depositaris in overeenstemming met artikel 77, eerste lid, letter e, daarover is ingelicht.

Art. 79. Verbetering van fouten in de teksten of in de voor gelijkkluidend gewaarmerkte afschriften van verdragen

1. Als, na de authenticatie van de tekst van een verdrag de ondertekenende Staten en de verdragssluitende Staten het er over eens zijn, dat deze tekst een fout bevat, moet de fout worden hersteld op een van de hierna genoemde wijzen, tenzij de genoemde Staten tot een andere wijze van verbetering besluiten:

a) verbetering van de tekst in de juiste zin en parafering van de verbetering door behoorlijk gevolmachtigde vertegenwoordigers;

b) opstelling van een akte of uitwisseling van akten waarin de verbetering is vastgesteld die men is overeengekomen aan te brengen in de tekst; of

c) opstelling van een verbeterde tekst van het gehele verdrag, daarbij dezelfde procedure volgend als voor de originele tekst.

2. Wanneer het een verdrag betreft waarvoor een depositaris bestaat, brengt deze aan de ondertekenende Staten en de verdragssluitende Staten de fout ter kennis alsmede het voorstel tot verbetering en stelt een redelijke termijn vast waarbinnen bezwaar kan worden gemaakt tegen de voorgestelde verbetering. Als na afloop van deze termijn:

a) geen bezwaar is gemaakt, brengt de depositaris de verbetering in de tekst aan en parafeert haar, maakt een proces-verbaal op van de verbetering van de tekst en stuurt een kopie daarvan aan de partijen bij het verdrag en aan de partijen die gerechtigd zijn dit te worden;

b) een bezwaar is gemaakt, deelt de depositaris het bezwaar mede aan de ondertekenende Staten en de verdragsluitende Staten.

3. De regels, neergelegd in het eerste en tweede lid, zijn eveneens van toepassing indien de tekst was geauthentiseerd in twee of meer talen en zich ten aanzien van de eensluidendheid een gebrek voordoet dat, op grond van overeenstemming tussen de ondertekenende Staten en de verdragsluitende Staten, moet worden hersteld.

4. De verbeterde tekst vervangt ab initio de gebrekkige tekst tenzij de ondertekenende Staten en de verdragsluitende Staten daarover anders beslissen.

5. De verbetering van een geregistreerde verdrags-tekst wordt ter kennis gebracht van het Secretariaat van de Verenigde Naties.

6. Wanneer een fout is ontdekt in een voor gelijkkluidend gewaarmerkt afschrift van een verdrag moet de depositaris een proces-verbaal van de verbetering opstellen en er een kopie van sturen aan de ondertekenende Staten en aan de verdragsluitende Staten.

Art. 80. Registratie en publikatie van verdragen

1. Na hun inwerkingtreding moeten de verdragen gezonden worden aan het Secretariaat van de Verenigde Naties ter fine van, al naar gelang het geval, registratie of inschrijving in het register, alsmede voor publikatie.

2. De aanwijzing van een depositaris vormt diens machtiging om de in het voorgaande lid omschreven handelingen uit te voeren.

DEEL VIII.

SLOTBEPALINGEN

Art. 81. Ondertekening

Dit Verdrag staat open voor ondertekening door alle Lid-Staten van de Verenigde Naties, Leden van een van de Gespecialiseerde Organisaties of van de Internationale Organisatie voor Atoomenergie, alsook voor iedere Staat die partij is bij het Statuut van het Internationale Gerechtshof en voor elke andere Staat, door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties uitgenodigd om partij te worden bij dit Verdrag, en wel als volgt: tot 30 november 1969 op het Bondsministerie van Buitenlandse Zaken van de Republiek Oostenrijk en vervolgens tot 30 april 1970 op de zetel van de Verenigde Naties te New York.

Art. 82. Bekrachtiging

Dit Verdrag dient te worden bekrachtigd. De akten van bekrachtiging worden neergelegd bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.

Art. 83. Toetreding

Dit Verdrag staat open voor toetreding door iedere Staat behorend tot een van de in artikel 81 genoemde categorieën. De akten van toetreding moeten worden neergelegd bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.

Art. 84. Inwerkingtreding

1. Dit Verdrag treedt in werking op de dertigste dag na de datum van nederlegging van de vijfendertigste akte van bekrachtiging of toetreding.

2. Voor iedere Staat die na de nederlegging van de vijfendertigste akte van bekrachtiging of toetreding het Verdrag bekrachtigt of tot het Verdrag toetreedt, treedt het Verdrag in werking op de dertigste dag na de nederlegging door deze Staat van zijn akte van bekrachtiging of toetreding.

Art. 85. Authentieke teksten

Het origineel van dit Verdrag, waarvan de Chinese, Engelse, Franse, Russische en Spaanse tekst gelijkelijk authentiek zijn, zal bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties worden neergelegd.

TEN BLIJKE WAARVAN de ondergetekenden, daartoe behoorlijk gemachtigd door hun onderscheidene Regeringen, dit Verdrag hebben ondertekend.

GEDAAN te Wenen, op drieëntwintig mei negentienhonderd negenzestig.

BIJLAGE

1. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties maakt een lijst van bemiddelaars op, samengesteld uit bekwame juristen, en houdt deze lijst bij. Te dien einde wordt iedere Lid-Staat van de Verenigde Naties of Staat die partij is bij dit Verdrag uitgenodigd twee bemiddelaars aan te wijzen en de namen van de op deze wijze aangewezen personen vormen de lijst. De aanwijzing van de bemiddelaars, daarbij inbegrepen degenen die aangewezen worden om een voorkomende vacature te vervullen, wordt gedaan voor een verlengbare periode van vijf jaar. Bij het einde van de periode waarvoor de bemiddelaars zijn aangewezen, gaan zij voort met het uitoefenen van de functies waarvoor zij zijn gekozen overeenkomstig het volgende lid.

2. Wanneer overeenkomstig artikel 66 een verzoek is gericht aan de Secretaris-Generaal legt hij het geschil voor aan een Bemiddelingscommissie die als volgt is samengesteld:

De Staat of de Staten, welke een der partijen bij het geschil vormen, benoemen:

a) een bemiddelaar met de nationaliteit van deze Staat of een van deze Staten, al dan niet gekozen uit de in het eerste lid bedoelde lijst; en

b) een bemiddelaar die niet de nationaliteit bezit van deze Staat of een van deze Staten, gekozen uit de lijst.

De Staat of de Staten die de andere partij in het geschil vormen, benoemen op dezelfde wijze twee bemiddelaars. De vier bemiddelaars, gekozen door de partijen, moeten worden benoemd binnen zestig dagen te rekenen vanaf de dag waarop de Secretaris-Generaal het verzoek heeft ontvangen.

Binnen zestig dagen volgende op de datum van de benoeming van de laatste van hen, benoemen de vier bemiddelaars een vijfde bemiddelaar, gekozen uit de lijst, die voorzitter zal zijn.

Als de benoeming van de voorzitter of van een van de andere bemiddelaars niet binnen de voor deze benoeming hierboven voorgeschreven termijn geschiedt, wordt zij verricht door de Secretaris-Generaal binnen zestig dagen na het verstrijken van deze termijn. De Secretaris-Generaal kan als voorzitter aanwijzen, hetzij een van de in de lijst opgenomen personen, hetzij een van de leden van de Commissie voor het internationale recht. Elke periode waarbinnen een benoeming dient te geschieden, mag worden verlengd als de partijen bij het geschil het daarover eens zijn.

Iedere vacature moet worden vervuld op de wijze die omschreven is voor de eerste benoeming.

3. De Bemiddelingscommissie stelt zelf haar werkwijze vast. De Commissie kan, met instemming van de partijen bij het geschil, iedere partij bij het verdrag uitnodigen aan haar haar zienswijze mondeling of schriftelijk kenbaar te maken. De beslissingen en aanbevelingen van de Commissie worden genomen bij meerderheid van stemmen van haar vijf leden.

4. De Commissie mag iedere maatregel welke een minnelijke schikking zou kunnen vergemakkelijken onder de aandacht brengen van de partijen bij het geschil.

5. De Commissie hoort de partijen, onderzoekt de aanspraken en bezwaren en doet voorstellen aan de partijen om hen bij te staan in het bereiken van een minnelijke schikking van het geschil.

6. De Commissie brengt binnen twaalf maanden na haar instelling verslag uit. Dit verslag wordt nedergelegd bij de Secretaris-Generaal en toegezonden aan de partijen bij het geschil. Het verslag van de Commissie, met inbegrip van alle daarin vermelde gevolgtrekkingen ten aanzien van feiten of rechtskwesties, is niet bindend voor de partijen en zal geen andere betekenis hebben dan die van aanbevelingen, die ter overweging aan de partijen worden voorgelegd ten einde een minnelijke schikking van het geschil te vergemakkelijken.

7. De Secretaris-Generaal verschafft de Commissie de hulp en de faciliteiten die zij behoeft. De uitgaven van de Commissie worden gedragen door de Verenigde Naties.

VERDRAG BETREFFENDE DE EUROPESE UNIE (VEU)

(Geconsolideerde versie, Pb. C 202, 07.06.2016)

Titel I. Gemeenschappelijke bepalingen	320
Titel II. Bepalingen inzake de democratische beginselen.....	322
Titel III. Bepalingen betreffende de instellingen	322
Titel IV. Bepalingen inzake de nauwere samenwerking.....	325
Titel V. Algemene bepalingen inzake het extern optreden van de Unie en specifieke bepalingen betreffende het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid	326
Hoofdstuk 1. Algemene bepalingen betreffende het extern optreden van de Unie.....	326
Hoofdstuk 2. Specifieke bepalingen betreffende het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid	326
Afdeling 1. Gemeenschappelijke bepalingen.....	326
Afdeling 2. Bepalingen inzake het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.....	330
Titel VI. Slotbepalingen.....	332

ZIJNE MAJESTEIT DE KONING DER BELGEN, HARE MAJESTEIT DE KONINGIN VAN DENEMARKE, DE PRESIDENT VAN DE BONDSREPUBLICKE DUTSLAND, DE PRESIDENT VAN DE HELLEENSE REPUBLICKE, ZIJNE MAJESTEIT DE KONING VAN SPANJE, DE PRESIDENT VAN DE FRANSE REPUBLICKE, DE PRESIDENT VAN IERLAND, DE PRESIDENT VAN DE ITALIAANSE REPUBLICKE, ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID DE GROOTHERTOEG VAN LUXEBURG, HARE MAJESTEIT DE KONINGIN DER NEDERLANDEN, DE PRESIDENT VAN DE PORTUGESE REPUBLICKE, HARE MAJESTEIT DE KONINGIN VAN HET VERENIGD KONINKRIJK VAN GROOT-BRITTANNIË EN NOORD-IERLAND,

VASTBESLOTEN een nieuwe etappe te markeren in het proces van Europese integratie waarmee een aanvang is gemaakt met de oprichting van de Europese Unie,

GEÏNSPIREERD door de culturele, religieuze en humanistische tradities van Europa, die ten grondslag liggen aan de ontwikkeling van de universele waarden van de onschendbare en onvervreembare rechten van de mens en van vrijheid, democratie, gelijkheid en de rechtsstaat;

HERINNEREND aan het historisch belang van de beëindiging van de deling van het Europese continent en de noodzaak solide grondslagen voor de opbouw van het toekomstige Europa te leggen,

BEVESTIGEND hun gehechtheid aan de beginselen van vrijheid, democratie en eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden en van de rechtsstaat,

BEVESTIGEND hun gehechtheid aan de sociale grondrechten zoals omschreven in het op 18 oktober 1961 te Turijn ondertekende Europees Sociaal Handvest en in het Gemeenschapshandvest van de sociale grondrechten van de werkenden van 1989,

VERLANGEND de solidariteit tussen hun volkeren te verdiepen met inachtneming van hun geschiedenis, cultuur en tradities,

VERLANGEND de democratische en doelmatige werking van de instellingen verder te ontwikkelen, ten einde hen in staat te stellen de hun toevertrouwde taken beter uit te voeren, in één enkel institutioneel kader,

VASTBESLOTEN de versterking en de convergentie van hun economieën te verwezenlijken en een economische en monetaire unie tot stand te brengen met, overeenkomstig het bepaalde in dit Verdrag en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, één enkele en stabiele munteenheid,

VASTBESLOTEN de economische en sociale vooruitgang van hun volkeren te bevorderen, met inachtneming van het beginsel van duurzame ontwikkeling en in het kader van de voltooiing van de interne markt en van versterkte cohesie en milieubescherming, en een beleid te voeren dat er borg voor staat dat de vooruitgang op het gebied van de economische integratie en de vooruitgang op andere terreinen gelijke tred met elkaar houden,

VASTBESLOTEN voor de onderdanen van hun landen een gemeenschappelijk burgerschap in te voeren,

VASTBESLOTEN een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid te voeren met inbegrip van de geleidelijke bepaling van een gemeenschappelijk defensiebeleid dat tot een gemeenschappelijke defensie zou kunnen leiden, overeenkomstig de bepalingen van

artikel 42, daarbij de Europese identiteit en onafhankelijkheid versterkend, teneinde vrede, veiligheid en vooruitgang in Europa en in de wereld te bevorderen,

VASTBESLOTEN het vrije verkeer van personen te vergemakkelijken en tegelijkertijd tevens de veiligheid en zekerheid van hun volkeren te waarborgen, door een ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid tot stand te brengen, overeenkomstig het bepaalde in dit Verdrag en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie,

VASTBESLOTEN voort te gaan met het proces van totstandbrenging van een steeds hechter verbond tussen de volkeren van Europa, waarin besluiten zo dicht mogelijk bij de burgers worden genomen in overeenstemming met het subsidiariteitsbeginsel,

MET HET OOG OP verdere stappen die moeten worden gezet om de Europese integratie te bevorderen,

TITEL I. GEMEENSCHAPPELIJKE BEPALINGEN

Art. 1.

Bij dit Verdrag richten de HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN tezamen een EUROPESE UNIE op, hierna "Unie" te noemen, waaraan de lidstaten bevoegdheden toedelen om hun gemeenschappelijke doelstellingen te bereiken.

Dit Verdrag markeert een nieuwe etappe in het proces van totstandbrenging van een steeds hechter verbond tussen de volkeren van Europa, waarin de besluiten in zo groot mogelijke openheid en zo dicht mogelijk bij de burger worden genomen.

De Unie is gegrond op dit Verdrag en op het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (hierna "de Verdragen" te noemen). Deze twee Verdragen hebben dezelfde juridische waarde. De Unie treedt in de plaats van de Europese Gemeenschap, waarvan zij de opvolgster is.

Art. 2.

De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren. Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, non-discriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen.

Art. 3.

1. De Unie heeft als doel de vrede, haar waarden en het welzijn van haar volkeren te bevorderen.

2. De Unie biedt haar burgers een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht zonder binnengrenzen, waarin het vrije verkeer van personen gewaarborgd is in combinatie met passende maatregelen met betrekking tot controles aan de buitengrenzen, asiel, immigratie, en voorkoming en bestrijding van criminaliteit.

3. De Unie brengt een interne markt tot stand. Zij zet zich in voor de duurzame ontwikkeling van Europa, op basis van een evenwichtige economische groei en van prijsstabiliteit, een sociale markteconomie met een groot concurrentievermogen die gericht is op volledige werkgelegenheid en sociale vooruitgang, en van een hoog niveau van bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu. De Unie bevordert de wetenschappelijke en technische vooruitgang.

De Unie bestrijdt sociale uitsluiting en discriminatie, en bevordert sociale rechtvaardigheid en bescherming, de gelijkheid van vrouwen en mannen, de solidariteit tussen generaties en de bescherming van de rechten van het kind.

De Unie bevordert de economische, sociale en territoriale samenhang, en de solidariteit tussen de lidstaten.

De Unie eerbiedigt haar rijke verscheidenheid van cultuur en taal en ziet toe op de instandhouding en de ontwikkeling van het Europese culturele erfgoed.

4. De Unie stelt een economische en monetaire unie in die de euro als munt heeft.

5. In de betrekkingen met de rest van de wereld handhaaft de Unie haar waarden en belangen en zet zich ervoor in, en draagt zij bij tot de bescherming van haar burgers. Zij draagt bij tot de vrede, de veiligheid, de duurzame ontwikkeling van de aarde, de solidariteit en het wederzijds respect tussen de volkeren, de vrije en eerlijke handel, de uitbanning van armoede en de bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder de rechten van het kind, alsook tot de strikte eerbiediging en ontwikkeling van het internationaal recht, met inbegrip van de nachtneming van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties.

6. De Unie streeft deze doelstellingen met passende middelen na, naar gelang van de bevoegdheden die haar daartoe in de Verdragen zijn toegedeeld.

Art. 4.

1. Overeenkomstig artikel 5 behoren bevoegdheden die in de Verdragen niet aan de Unie zijn toegedeeld, toe aan de lidstaten.

2. De Unie eerbiedigt de gelijkheid van de lidstaten voor de Verdragen, alsmede hun nationale identiteit die besloten ligt in hun politieke en constitutionele basisstructuren, waaronder die voor regionaal en lokaal zelfbestuur. Zij eerbiedigt de essentiële staatsfuncties, met name de verdediging van de territoriale integriteit van de staat, de handhaving van de openbare orde en de bescherming van de nationale veiligheid. Met name de nationale veiligheid blijft uitsluitend de verantwoordelijkheid van elke lidstaat.

3. Krachtens het beginsel van loyale samenwerking respecteren de Unie en de lidstaten elkaar en steunen zij elkaar bij de vervulling van de taken die uit de Verdragen voortvloeien.

De lidstaten treffen alle algemene en bijzondere maatregelen die geschikt zijn om de nakoming van de uit de Verdragen of uit de handelingen van de instellingen van de Unie voortvloeiende verplichtingen te verzekeren.

De lidstaten vergemakkelijken de vervulling van de taak van de Unie en onthouden zich van alle maatregelen die de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie in gevaar kunnen brengen.

Art. 5.

1. De afbakening van de bevoegdheden van de Unie wordt beheerst door het beginsel van bevoegdheids-toedeling. De uitoefening van die bevoegdheden wordt beheerst door de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid.

2. Krachtens het beginsel van bevoegdheidstoedeling handelt de Unie enkel binnen de grenzen van de bevoegdheden die haar door de lidstaten in de Verdragen zijn toegeedeeld om de daarin bepaalde doelstellingen te verwezenlijken. Bevoegdheden die in de Verdragen niet aan de Unie zijn toegeedeeld, behoren toe aan de lidstaten.

3. Krachtens het subsidiariteitsbeginsel treedt de Unie op de gebieden die niet onder haar exclusieve bevoegdheid vallen, slechts op indien en voor zover de doelstellingen van het overwogen optreden niet voldoende door de lidstaten op centraal, regionaal of lokaal niveau kunnen worden verwezenlijkt, maar vanwege de omvang of de gevolgen van het overwogen optreden beter door de Unie kunnen worden bereikt.

De instellingen van de Unie passen het subsidiariteitsbeginsel toe overeenkomstig het protocol betreffende de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid. De nationale parlementen zien er volgens de in dat protocol vastgelegde procedure op toe dat het subsidiariteitsbeginsel wordt geëerbiedigd.

4. Krachtens het evenredigheidsbeginsel gaan de inhoud en de vorm van het optreden van de Unie niet verder dan wat nodig is om de doelstellingen van de Verdragen te verwezenlijken.

De instellingen van de Unie passen het evenredigheidsbeginsel toe overeenkomstig het protocol betreffende de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid.

Art. 6.

1. De Unie erkent de rechten, vrijheden en beginselen die zijn vastgesteld in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie van 7 december 2000, als aangepast op 12 december 2007 te Straatsburg, dat dezelfde juridische waarde als de Verdragen heeft.

De bepalingen van het Handvest houden geenszins een verruiming in van de bevoegdheden van de Unie zoals bepaald bij de Verdragen.

De rechten, vrijheden en beginselen van het Handvest worden uitgelegd overeenkomstig de algemene bepalingen van titel VII van het Handvest betreffende de uitlegging en toepassing ervan, waarbij de in het Handvest bedoelde toelichtingen, waarin de bronnen van deze bepalingen vermeld zijn, terdege in acht genomen worden.

2. De Unie treedt toe tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Die toetreding wijzigt de bevoegdheden van de Unie, zoals bepaald in de Verdragen, niet.

3. De grondrechten, zoals zij worden gewaarborgd door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en zoals zij voortvloeien uit de constitutionele tradities die de lidstaten gemeen hebben, maken als algemene beginselen deel uit van het recht van de Unie.

Art. 7.

1. Op een met redenen omkleed voorstel van eenderde van de lidstaten, het Europees Parlement of de Europese Commissie kan de Raad, na goedkeuring van het Europees Parlement, met een meerderheid van vier vijfden van zijn leden constateren dat er duidelijk gevaar bestaat voor een ernstige schending van in artikel 2, bedoelde waarden door een lidstaat. Alvorens die constatering te doen, hoort de Raad de betrokken lidstaat en kan hij die lidstaat volgens dezelfde procedure aanbevelingen doen.

De Raad gaat regelmatig na of de redenen die tot zijn constatering hebben geleid nog bestaan.

2. De Europese Raad kan met eenparigheid van stemmen, op voorstel van eenderde van de lidstaten of van de Europese Commissie, en na goedkeuring van het Europees Parlement, een ernstige en voortdurende schending van de in artikel 2 bedoelde waarden door een lidstaat constateren, na de lidstaat in kwestie om opmerkingen te hebben verzocht.

3. Wanneer de in lid 2 bedoelde constatering is gedaan, kan de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluiten tot schorsing van bepaalde rechten die uit de toepassing van de Verdragen op de lidstaat in kwestie voortvloeien, met inbegrip van de stemrechten van de vertegenwoordiger van de regering van die lidstaat in de Raad. De Raad houdt daarbij rekening met de mogelijke gevolgen van een dergelijke schorsing voor de rechten en verplichtingen van natuurlijke en rechtspersonen.

De verplichtingen van de lidstaat in kwestie uit hoofde van de Verdragen blijven in ieder geval verbindend voor die lidstaat.

4. De Raad kan naderhand met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluiten om krachtens lid 3 genomen maatregelen te wijzigen of in te trekken in verband met wijzigingen in de toestand die tot het opheffen van de maatregelen heeft geleid.

5. De stemprocedures die in het kader van dit artikel gelden voor het Europees Parlement, de Europese Raad en de Raad worden vastgesteld in artikel 354 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Art. 8.

1. De Unie ontwikkelt met de naburige landen bijzondere betrekkingen, die erop gericht zijn een ruimte van welvaart en goed nabuurschap tot stand te brengen welke stoelt op de waarden van de Unie en welke gekenmerkt wordt door nauwe en vreedzame betrekkingen die gebaseerd zijn op samenwerking.

2. Voor de toepassing van lid 1 kan de Unie met de betrokken landen specifieke overeenkomsten sluiten. Die overeenkomsten kunnen wederkerige rechten en verplichtingen omvatten en tevens voorzien in de mo-

gelijkheid gemeenschappelijk op te treden. Over de uitvoering van de overeenkomsten wordt op gezette tijden overleg gepleegd.

TITEL II.

BEPALINGEN INZAKE DE DEMOCRATISCHE BEGINSELEN

Art. 9.

De Unie eerbiedigt in al haar activiteiten het beginsel van gelijkheid van haar burgers, die gelijke aandacht genieten van haar instellingen, organen en instanties. Burger van de Unie is eenieder die de nationaliteit van een lidstaat bezit. Het burgerschap van de Unie komt naast het nationale burgerschap en treedt niet in de plaats daarvan.

Art. 10.

1. De werking van de Unie is gegrond op de representatieve democratie.

2. De burgers worden op het niveau van de Unie rechtstreeks vertegenwoordigd in het Europees Parlement.

De lidstaten worden in de Europese Raad vertegenwoordigd door hun staatshoofd of hun regeringsleider en in de Raad door hun regering, die zelf democratische verantwoording verschuldigd zijn aan hun nationale parlement of aan hun burgers.

3. Iedere burger heeft het recht aan het democratisch bestel van de Unie deel te nemen. De besluitvorming vindt plaats op een zo open mogelijke wijze, en zo dicht bij de burgers als mogelijk is.

4. De politieke partijen op Europees niveau dragen bij tot de vorming van een Europees politiek bewustzijn en tot de uiting van de wil van de burgers van de Unie.

Art. 11.

1. De instellingen bieden de burgers en de representatieve organisaties langs passende wegen de mogelijkheid hun mening over alle onderdelen van het optreden van de Unie kenbaar te maken en daarover in het openbaar in discussie te treden.

2. De instellingen voeren een open, transparante en regelmatige dialoog met representatieve organisaties en met het maatschappelijk middenveld.

3. Ter wille van de samenhang en de transparantie van het optreden van de Unie pleegt de Europese Commissie op ruime schaal overleg met de betrokken partijen.

4. Wanneer ten minste één miljoen burgers van de Unie, afkomstig uit een significant aantal lidstaten, van oordeel zijn dat inzake een aangelegenheid een rechtshandeling van de Unie nodig is ter uitvoering van de Verdragen, kunnen zij het initiatief nemen de Europese Commissie te verzoeken binnen het kader van de haar toegedeelde bevoegdheden een passend voorstel daartoe in te dienen.

De procedures en voorwaarden voor de indiening van een dergelijk initiatief worden vastgesteld overeenkomstig artikel 24, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Art. 12.

De nationale parlementen dragen actief bij tot de goede werking van de Unie:

a) door zich door de instellingen van de Unie te laten informeren en door zich ontwerpen van wetgevingshandelingen van de Unie te laten toezenden, overeenkomstig het Protocol betreffende de rol van de nationale parlementen in de Europese Unie;

b) door erop toe te zien dat het beginsel van subsidiariteit wordt geëerbiedigd overeenkomstig de procedures bedoeld in het Protocol betreffende de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid;

c) door, in het kader van de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht, deel te nemen aan de mechanismen voor de evaluatie van de uitvoering van het beleid van de Unie in die ruimte, overeenkomstig artikel 70 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, en door betrokken te worden bij het politieke toezicht op Europol en de evaluatie van de activiteiten van Eurojust, overeenkomstig de artikelen 88 en 85 van dat Verdrag;

d) door deel te nemen aan de procedures voor de herziening van de Verdragen, overeenkomstig artikel 48 van dit Verdrag;

e) door zich in kennis te laten stellen van verzoeken om toetreding tot de Unie, overeenkomstig artikel 49 van dit Verdrag;

f) door deel te nemen aan de interparlementaire samenwerking tussen de nationale parlementen en met het Europees Parlement, overeenkomstig het Protocol betreffende de rol van de nationale parlementen in de Europese Unie.

TITEL III.

BEPALINGEN BETREFFENDE DE INSTELLINGEN

Art. 13.

1. De Unie beschikt over een institutioneel kader, dat ertoe strekt haar waarden uit te dragen, haar doelstellingen na te streven, haar belangen en de belangen van haar burgers en van de lidstaten te dienen, en de samenhang, de doeltreffendheid en de continuïteit van haar beleid en haar optreden te verzekeren.

De instellingen van de Unie zijn:

- het Europees Parlement,
- de Europese Raad,
- de Raad,
- de Europese Commissie (hierna “de Commissie” te noemen),
- het Hof van Justitie van de Europese Unie,
- de Europese Centrale Bank,
- de Rekenkamer.

2. Iedere instelling handelt binnen de grenzen van de bevoegdheden die haar in de Verdragen zijn toegeëld en volgens de daarin bepaalde procedures, voorwaarden en doelstellingen. De instellingen werken loyaal samen.

3. De bepalingen inzake de Europese Centrale Bank en de Rekenkamer alsmede nadere bepalingen inzake de andere instellingen staan in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

4. Het Europees Parlement, de Raad en de Commissie worden bijgestaan door een Economisch en Sociaal Comité en een Comité van de Regio's, die een adviserende taak hebben.

Art. 14.

1. Het Europees Parlement oefent samen met de Raad de wetgevingstaak en de begrotingstaak uit. Het oefent onder de bij de Verdragen bepaalde voorwaarden politieke controle en adviserende taken uit. Het kiest de voorzitter van de Commissie.

2. Het Europees Parlement bestaat uit vertegenwoordigers van de burgers van de Unie. Hun aantal bedraagt niet meer dan zeventienhonderdvijftig, plus de voorzitter. De burgers zijn degressief evenredig vertegenwoordigd, met een minimum van zes leden per lidstaat. Geen enkele lidstaat krijgt meer dan zesennegenentig zetels toegewezen.

De Europese Raad stelt met eenparigheid van stemmen op initiatief van en na goedkeuring door het Europees Parlement een besluit inzake de samenstelling van het Europees Parlement vast, met inachtneming van de in de eerste alinea genoemde beginselen.

3. De leden van het Europees Parlement worden door middel van rechtstreekse, vrije en geheime algemene verkiezingen voor een periode van vijf jaar gekozen.

4. Het Europees Parlement kiest uit zijn leden de voorzitter en het bureau.

Art. 15.

1. De Europese Raad geeft de nodige impuls voor de ontwikkeling van de Unie en bepaalt de algemene politieke beleidslijnen en prioriteiten. Hij oefent geen wetgevingstaak uit.

2. De Europese Raad bestaat uit de staatshoofden en regeringsleiders van de lidstaten, zijn voorzitter en de voorzitter van de Commissie. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid neemt deel aan de werkzaamheden van de Europese Raad.

3. De Europese Raad wordt twee keer per half jaar door zijn voorzitter in vergadering bijengeroepen. Indien de agenda zulks vereist, kunnen de leden van de Europese Raad besluiten zich elk te laten bijstaan door een minister en, wat de voorzitter van de Commissie betreft, door een lid van de Commissie. Indien de situatie zulks vereist, roept de voorzitter een buitengewone bijeenkomst van de Europese Raad bijeen.

4. Tenzij in de Verdragen anders is bepaald, spreekt de Europese Raad zich bij consensus uit.

5. De Europese Raad kiest zijn voorzitter met gekwalificeerde meerderheid van stemmen voor een periode van tweeënhalf jaar. De voorzitter is eenmaal herkiezbaar. Indien de voorzitter verhinderd is of op ernstige wijze tekortschiet, kan de Europese Raad volgens dezelfde procedure zijn mandaat beëindigen.

6. De voorzitter van de Europese Raad:

a) leidt en stimuleert de werkzaamheden van de Europese Raad;

b) zorgt, in samenwerking met de voorzitter van de Commissie en op basis van de werkzaamheden van de Raad Algemene Zaken, voor de voorbereiding en de continuïteit van de werkzaamheden van de Europese Raad;

c) bevordert de samenhang en de consensus binnen de Europese Raad;

d) legt na afloop van iedere bijeenkomst van de Europese Raad een verslag voor aan het Europees Parlement.

De voorzitter van de Europese Raad zorgt op zijn niveau en in zijn hoedanigheid voor de externe vertegenwoordiging van de Unie in aangelegenheden die onder het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vallen, onverminderd de aan de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid toegeëelde bevoegdheden.

De voorzitter van de Europese Raad kan geen nationaal mandaat uitoefenen.

Art. 16.

1. De Raad oefent samen met het Europees Parlement de wetgevingstaak en de begrotingstaak uit. Hij oefent onder de bij de Verdragen bepaalde voorwaarden beleidsbepalende en coördinerende taken uit.

2. De Raad bestaat uit een vertegenwoordiger van iedere lidstaat op ministerieel niveau, die gemachtigd is om de regering van de lidstaat die hij vertegenwoordigt, te binden en om het stemrecht uit te oefenen.

3. Tenzij in de Verdragen anders is bepaald, besluit de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen.

4. Met ingang van 1 november 2014 wordt onder gekwalificeerde meerderheid van stemmen verstaan ten minste 55% van de leden van de Raad die ten minste vijftien in aantal zijn en lidstaten vertegenwoordigen waarvan de bevolking ten minste 65% uitmaakt van de bevolking van de Unie.

Een blokkerende minderheid moet ten minste uit vier leden van de Raad bestaan; in het andere geval wordt de gekwalificeerde meerderheid van stemmen geacht te zijn verkregen.

De overige bepalingen inzake de besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid worden vastgesteld in artikel 238, lid 2 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

5. De overgangsbepalingen inzake de omschrijving van de gekwalificeerde meerderheid die tot en met 31 oktober 2014, respectievelijk tussen 1 november 2014 en 31 maart 2017 van toepassing zijn, worden vastgesteld in het protocol betreffende de overgangsbepalingen.

6. De Raad komt in verschillende formaties bijeen; de lijst ervan wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 236 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

De Raad Algemene Zaken zorgt voor de samenhang van de werkzaamheden van de verschillende Raadsformaties. De Raad Algemene Zaken bereidt de bijeenkomsten van de Europese Raad voor en volgt ze op in samenspraak met de voorzitter van de Europese Raad en de Commissie.

De Raad Buitenlandse Zaken werkt het externe optreden van de Unie uit volgens de door de Europese Raad vastgestelde strategische lijnen en zorgt voor de samenhang in het optreden van de Unie.

7. Een Comité van permanente vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten is belast met de voorbereiding van de werkzaamheden van de Raad.

8. De Raad beraadslaagt en stemt in openbare zitting over een ontwerp van wetgevingshandeling. Daartoe wordt iedere Raadszitting gesplitst in twee delen, die respectievelijk gewijd worden aan beraadslagingen over de wetgevingshandelingen van de Unie en aan niet-wetgevingswerkzaamheden.

9. Het voorzitterschap van de andere Raadsformaties dan de formatie Buitenlandse Zaken wordt volgens een toerbeurtsysteem op basis van gelijkheid uitgeoefend door de vertegenwoordigers van de lidstaten in de Raad, onder de overeenkomstig artikel 236 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vastgestelde voorwaarden.

Art. 17.

1. De Commissie bevordert het algemeen belang van de Unie en neemt daartoe passende initiatieven. Zij ziet toe op de toepassing van zowel de Verdragen als de maatregelen die de instellingen krachtens deze Verdragen vaststellen. Onder de controle van het Hof van Justitie van de Europese Unie ziet zij toe op de toepassing van het recht van de Unie. Zij voert de begroting uit en beheert de programma's. Zij oefent onder de bij de Verdragen bepaalde voorwaarden coördinerende, uitvoerende en beheerstaken uit. Zij zorgt voor de externe vertegenwoordiging van de Unie, behalve wat betreft het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en de andere bij de Verdragen bepaalde gevallen. Zij neemt de initiatieven tot de jaarlijkse en meerjarige programmering van de Unie om interinstitutionele akkoorden tot stand te brengen.

2. Tenzij in de Verdragen anders is bepaald, kunnen wetgevingshandelingen van de Unie alleen op voorstel van de Commissie worden vastgesteld. Andere handelingen worden op voorstel van de Commissie vastgesteld in de gevallen waarin de Verdragen daarin voorzien.

3. De ambtstermijn van de Commissie bedraagt vijf jaar.

De leden van de Commissie worden op grond van hun algemene bekwaamheid en Europese inzet gekozen uit personen die alle waarborgen voor onafhankelijkheid bieden.

De Commissie oefent haar verantwoordelijkheden volkomen onafhankelijk uit. Onverminderd artikel 18,

lid 2, vragen noch aanvaarden de leden van de Commissie instructies van enige regering, instelling, orgaan of instantie. Zij onthouden zich van iedere handeling die onverenigbaar is met het karakter van hun ambt of met de uitvoering van hun taak.

4. De Commissie die benoemd is voor de periode tussen de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon en 31 oktober 2014, bestaat uit één onderdaan van iedere lidstaat, met inbegrip van de voorzitter van de Commissie en van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, die een van de vice-voorzitters van de Commissie is.

5. Vanaf 1 november 2014 bestaat de Commissie uit een aantal leden, met inbegrip van de voorzitter van de Commissie en van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, dat overeenstemt met twee derde van het aantal lidstaten, tenzij de Europese Raad met eenparigheid van stemmen besluit dit aantal te wijzigen.

De leden van de Commissie worden gekozen uit de onderdanen van de lidstaten volgens een toerbeurtsysteem op basis van strikte gelijkheid tussen de lidstaten dat toelaat de demografische en geografische verscheidenheid van de lidstaten te weerspiegelen. Dit systeem wordt door de Europese Raad met eenparigheid van stemmen vastgesteld overeenkomstig artikel 244 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

6. De voorzitter van de Commissie:

a) stelt de richtsnoeren vast met inachtneming waarvan de Commissie haar taak vervult;

b) beslist over de interne organisatie van de Commissie en waarborgt zodoende de samenhang, de doeltreffendheid en het collegiale karakter van haar optreden;

c) benoemt andere vice-voorzitters dan de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, uit de leden van de Commissie.

Een lid van de Commissie neemt ontslag indien de voorzitter hem daarom verzoekt. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid neemt ontslag overeenkomstig de procedure van artikel 18, lid 1, indien de voorzitter hem daarom verzoekt.

7. Rekening houdend met de verkiezingen voor het Europees Parlement en na passende raadplegingen, draagt de Europese Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen bij het Europees Parlement een kandidaat voor het ambt van voorzitter van de Commissie voor. Deze kandidaat wordt door het Parlement bij meerderheid van zijn leden gekozen. Indien de kandidaat bij de stemming geen meerderheid behaalt, draagt de Europese Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen binnen een maand een nieuwe kandidaat voor, die volgens dezelfde procedure door het Parlement wordt gekozen.

De Raad stelt in onderlinge overeenstemming met de verkozen voorzitter de lijst vast van de overige personen die hij voorstelt tot lid van de Commissie te benoemen. Zij worden gekozen op basis van de voordrachten van de lidstaten, overeenkomstig de in lid 3, tweede alinea, en lid 5, tweede alinea, bepaalde criteria.

De voorzitter, de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en de overige leden van de Commissie worden als college ter goedkeuring onderworpen aan een stemming van het Europees Parlement. Op basis van deze goedkeuring wordt de Commissie met gekwalificeerde meerderheid van stemmen door de Europese Raad benoemd.

8. De Commissie legt als college verantwoording af aan het Europees Parlement. Het Europees Parlement kan overeenkomstig artikel 234 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie een motie van afkeuring tegen de Commissie aannemen. Indien een dergelijke motie wordt aangenomen, moeten de leden van de Commissie collectief ontslag nemen en moet ook de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid zijn functie in de Commissie neerleggen.

Art. 18.

1. De Europese Raad benoemt met instemming van de voorzitter van de Commissie met gekwalificeerde meerderheid van stemmen de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid. De Europese Raad kan zijn mandaat volgens dezelfde procedure beëindigen.

2. De hoge vertegenwoordiger voert het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de Unie. Hij draagt met zijn voorstellen bij tot de uitwerking van dit beleid, dat hij als mandataris van de Raad ten uitvoer brengt. Hij handelt op dezelfde wijze ten aanzien van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.

3. De hoge vertegenwoordiger zit de Raad Buitenlandse Zaken voor.

4. De hoge vertegenwoordiger is een van de vice-voorzitters van de Commissie. Hij ziet toe op de samenhang van het externe optreden van de Unie. In de Commissie is hij belast met de taken van de Commissie op het gebied van de externe betrekkingen en met de coördinatie van de overige aspecten van het externe optreden van de Unie. Bij de uitoefening van deze taken in de Commissie, en alleen binnen het bestek daarvan, is de hoge vertegenwoordiger onderworpen aan de procedures voor de werking van de Commissie, voor zover dit verenigbaar is met de leden 2 en 3.

Art. 19.

1. Het Hof van Justitie van de Europese Unie omvat het Hof van Justitie, het Gerecht en gespecialiseerde rechtbanken. Het verzekert de eerbiediging van het recht bij de uitlegging en toepassing van de Verdragen.

De lidstaten voorzien in de nodige rechtsmiddelen om daadwerkelijke rechtsbescherming op de onder het recht van de Unie vallende gebieden te verzekeren.

2. Het Hof van Justitie bestaat uit één rechter per lidstaat. Het wordt bijgestaan door advocaten-generaal.

Het Gerecht telt ten minste één rechter per lidstaat.

De rechters en de advocaten-generaal van het Hof van Justitie en de rechters van het Gerecht worden gekozen uit personen die alle waarborgen voor onafhankelijkheid bieden en voldoen aan de voorwaarden bedoeld in de artikelen 253 en 254 van het Verdrag be-

treffende de werking van de Europese Unie. Zij worden in onderlinge overeenstemming door de regeringen van de lidstaten voor zes jaar benoemd. De aftredende rechters en advocaten-generaal zijn herbenoembaar.

3. Het Hof van Justitie van de Europese Unie doet uitspraak overeenkomstig de Verdragen:

- a) inzake door een lidstaat, een instelling of een natuurlijke of rechtspersoon ingesteld beroep;
- b) op verzoek van de nationale rechterlijke instanties bij wijze van prejudiciële beslissing over de uitlegging van het recht van de Unie en over de geldigheid van de door de instellingen vastgestelde handelingen;
- c) in de overige bij de Verdragen bepaalde gevallen.

TITEL IV.

BEPALINGEN INZAKE DE NAUWERE SAMENWERKING

Art. 20.

1. De lidstaten die onderling een nauwere samenwerking wensen aan te gaan in het kader van de niet-exclusieve bevoegdheden van de Unie, kunnen gebruik maken van de instellingen van de Unie en die bevoegdheden uitoefenen op grond van de ter zake geldende bepalingen van de Verdragen, binnen de grenzen van en overeenkomstig het bepaalde in dit artikel en in de artikelen 326 tot en met 334 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Met nauwere samenwerking wordt beoogd de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie te bevorderen, haar belangen te beschermen en haar integratieproces te versterken. Nauwere samenwerking staat te allen tijde open voor alle lidstaten, overeenkomstig artikel 328 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

2. Het besluit houdende machtiging om nauwere samenwerking aan te gaan wordt in laatste instantie vastgesteld door de Raad, wanneer deze constateert dat de met de nauwere samenwerking nagestreefde doelstellingen niet binnen een redelijke termijn door de Unie in haar geheel kunnen worden verwezenlijkt en mits ten minste negen lidstaten aan de nauwere samenwerking deelnemen. De Raad besluit overeenkomstig de in artikel 329 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bepaalde procedure.

3. Alle leden van de Raad kunnen deelnemen aan de beraadslagingen van de Raad, maar alleen de leden van de Raad die de aan een nauwere samenwerking deelnemende lidstaten vertegenwoordigen, nemen deel aan de stemming. De stemprocedure wordt vastgesteld in artikel 330 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

4. De in het kader van een nauwere samenwerking vastgestelde handelingen zijn alleen verbindend voor de lidstaten die aan de nauwere samenwerking deelnemen. Zij worden niet beschouwd als een acquis dat door de kandidaat-lidstaten van de Unie moet worden aanvaard.

TITEL V.
ALGEMENE BEPALINGEN IN-
ZAKE HET EXTERN OPTREDEN
VAN DE UNIE EN SPECIFIEKE
BEPALINGEN BETREFFENDE
HET GEMEENSCHAPPELIJK
BUITENLANDS EN
VEILIGHEIDSBELEID

HOOFDSTUK 1.
ALGEMENE BEPALINGEN
BETREFFENDE HET EXTERN
OPTREDEN VAN DE UNIE

Art. 21.

1. Het internationaal optreden van de Unie berust en is gericht op de wereldwijde verspreiding van de beginselen die aan de oprichting, de ontwikkeling en de uitbreiding van de Unie ten grondslag liggen: de democratie, de rechtsstaat, de universaliteit en de ondeelbaarheid van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden, de eerbiediging van de menselijke waardigheid, de beginselen van gelijkheid en solidariteit en de naleving van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties en het internationaal recht.

De Unie streeft ernaar betrekkingen te ontwikkelen en partnerschappen aan te gaan met derde landen en met de mondiale, internationale en regionale organisaties die de in de eerste alinea bedoelde beginselen delen. Zij bevordert multilaterale oplossingen voor gemeenschappelijke problemen, met name in het kader van de Verenigde Naties.

2. De Unie bepaalt en voert een gemeenschappelijk beleid en optreden en beijvert zich voor een hoge mate van samenwerking op alle gebieden van de internationale betrekkingen, met de volgende doelstellingen:

- a) bescherming van haar waarden, fundamentele belangen, veiligheid, onafhankelijkheid en integriteit;
- b) consolidering en ondersteuning van de democratie, de rechtsstaat, de mensenrechten en de beginselen van het internationaal recht;
- c) handhaving van de vrede, voorkoming van conflicten en versterking van de internationale veiligheid, overeenkomstige doelstellingen en de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties, de beginselen van de Slotakte van Helsinki en de doelstellingen van het Handvest van Parijs, met inbegrip van de doelstellingen betreffende de buitengrenzen;
- d) ondersteuning van de duurzame ontwikkeling van de ontwikkelingslanden op economisch, sociaal en milieugebied, met uitbanning van de armoede als voorname doel;

e) stimulering van de integratie van alle landen in de wereldeconomie, onder meer door het geleidelijk wegwerken van belemmeringen voor de internationale handel;

f) het leveren van een bijdrage tot het uitwerken van internationale maatregelen ter bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu en het duurzaam

beheer van de mondiale natuurlijke rijkdommen, tendende duurzame ontwikkeling te waarborgen;

g) het verlenen van hulp aan volkeren, landen en regio's die te kampen hebben met natuurrampen of door de mens veroorzaakte rampen; en

h) het bevorderen van een internationaal bestel dat gebaseerd is op intensievere multilaterale samenwerking, en van goed mondiaal bestuur.

3. De Unie eerbiedigt de in de leden 1 en 2 bedoelde beginselen en streeft de in deze leden genoemde doelstellingen na bij de bepaling en de uitvoering van het externe optreden op de verschillende door deze titel en het vijfde deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bestreken gebieden, alsmede van het overige beleid van de Unie wat de externe aspecten betreft.

De Unie ziet toe op de samenhang tussen de diverse onderdelen van haar externe optreden en tussen het externe optreden en het beleid van de Unie op andere terreinen. De Raad en de Commissie, hierin bijgestaan door de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, dragen zorg voor deze samenhang en werken daartoe samen.

Art. 22.

1. De Europese Raad stelt op basis van de in artikel 21 vermelde beginselen en doelstellingen de strategische belangen en doelstellingen van de Unie vast.

De besluiten van de Europese Raad inzake de strategische belangen en doelstellingen van de Unie hebben betrekking op het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en op andere onderdelen van het externe optreden van de Unie. Deze besluiten kunnen de betrekkingen van de Unie met een land of een regio betreffen, of een thematische aanpak hebben. In de besluiten worden de geldigheidsduur ervan bepaald, alsmede de middelen die door de Unie en de lidstaten beschikbaar worden gesteld.

De Europese Raad besluit met eenparigheid van stemmen op aanbeveling van de Raad, welke aanbeveling door de Raad wordt vastgesteld volgens het voor elk gebied bepaalde. De besluiten van de Europese Raad worden uitgevoerd volgens de in de Verdragen neergelegde procedures.

2. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, en de Commissie, kunnen gezamenlijk voorstellen bij de Raad indienen, in verband met het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid respectievelijk het overige externe optreden van de Unie.

HOOFDSTUK 2.
SPECIFIEKE BEPALINGEN
BETREFFENDE HET GEMEEN-
SCHAPPELIJK BUITENLANDS EN
VEILIGHEIDSBELEID

AFDELING 1.
GEMEENSCHAPPELIJKE BEPALINGEN

Art. 23.

Het internationaal optreden van de Unie berust, voor de toepassing van dit hoofdstuk, op de beginselen, is gericht op de doelstellingen, en wordt uitgevoerd overeenkomstig de algemene bepalingen van hoofdstuk 1.

Art. 24.

1. De bevoegdheid van de Unie met betrekking tot het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid bestrijkt alle gebieden van het buitenlands beleid en alle vraagstukken die verband houden met de veiligheid van de Unie, met inbegrip van de geleidelijke bepaling van een gemeenschappelijk defensiebeleid dat kan leiden tot een gemeenschappelijke defensie.

Het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid is aan specifieke regels en procedures onderworpen. Het wordt bepaald en uitgevoerd door de Europese Raad en door de Raad, die besluiten met eenparigheid van stemmen, tenzij in de Verdragen anders wordt bepaald. Wetgevingshandelingen kunnen niet worden vastgesteld. Aan het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid wordt uitvoering gegeven door de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en door de lidstaten, overeenkomstig de Verdragen. De specifieke rol van het Europees Parlement en van de Commissie op dit gebied wordt bepaald in de Verdragen. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is niet bevoegd ten aanzien van deze bepalingen, met uitzondering van zijn bevoegdheid toezicht te houden op de naleving van artikel 40 van dit Verdrag en de wettigheid van bepaalde besluiten na te gaan, als bepaald in artikel 275, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

2. In het kader van de beginselen en de doelstellingen van haar extern optreden, bepaalt en voert de Europese Unie een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid dat berust op de ontwikkeling van de wederzijdse politieke solidariteit van de lidstaten, de bepaling van de aangelegenheden van algemeen belang en de totstandbrenging van een steeds toenemende convergentie van het optreden van de lidstaten.

3. De lidstaten geven in een geest van loyaliteit en wederzijdse solidariteit hun actieve en onvoorwaardelijke steun aan het buitenlands en veiligheidsbeleid van de Unie en eerbiedigen het optreden van de Unie op dat gebied.

De lidstaten werken samen om hun wederzijdse politieke solidariteit te versterken en tot ontwikkeling te brengen. Zij onthouden zich van ieder optreden dat in strijd is met de belangen van de Unie of dat afbreuk zou kunnen doen aan de doeltreffendheid ervan als bundelende kracht in de internationale betrekkingen.

De Raad en de hoge vertegenwoordiger zien toe op de inachtneming van deze beginselen.

Art. 25.

De Unie voert het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid uit door:

- a) de algemene richtsnoeren vast te stellen,
- b) besluiten vast te stellen ter bepaling van:
 - i) het door de Unie uit te voeren optreden;

- ii) de door de Unie in te nemen standpunten;
- iii) de wijze van uitvoering van de onder de punten i) en ii) bedoelde besluiten;

en

- c) de systematische samenwerking tussen de lidstaten met betrekking tot de beleidsvoering te versterken.

Art. 26.

1. De Europese Raad bepaalt wat de strategische belangen van de Unie zijn en stelt de beginselen van en de algemene richtsnoeren voor het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vast, onder meer voor aangelegenheden met gevolgen op defensiegebied. Hij neemt de nodige besluiten.

Indien een internationale ontwikkeling dit vereist, wordt de Europese Raad door zijn voorzitter in buitengewone bijeenkomst bijeengeroepen, teneinde de strategische beleidslijnen van de Unie ten aanzien van deze ontwikkeling vast te stellen.

2. Op basis van de algemene richtsnoeren en strategische beleidslijnen van de Europese Raad, werkt de Raad het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid uit en neemt hij de nodige besluiten voor het bepalen en uitvoeren van dat beleid.

De Raad en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid zien toe op de eenheid, de samenhang en de doeltreffendheid van het optreden van de Unie.

3. Het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid wordt uitgevoerd door de hoge vertegenwoordiger en de lidstaten, die daartoe gebruik maken van de nationale middelen en die van de Unie.

Art. 27.

1. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, die de Raad Buitenlandse Zaken voorziet, draagt door middel van zijn voorstellen bij tot de uitwerking van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en waarborgt de uitvoering van de besluiten van de Europese Raad en van de Raad.

2. De hoge vertegenwoordiger vertegenwoordigt de Unie in aangelegenheden die onder het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vallen. Hij voert namens de Unie de politieke dialoog met derden en verwoordt in internationale organisaties en op internationale conferenties het standpunt van de Unie.

3. Bij de vervulling van zijn ambt wordt de hoge vertegenwoordiger bijgestaan door een Europese dienst voor extern optreden. Deze dienst werkt samen met de diplomatieke diensten van de lidstaten en is samengesteld uit ambtenaren uit de bevoegde diensten van het secretariaat-generaal van de Raad, van de Commissie en uit door de nationale diplomatieke diensten gedetacheerde personeelsleden. De inrichting en de werking van de Europese dienst voor extern optreden worden vastgesteld bij een besluit van de Raad. De Raad besluit op voorstel van de hoge vertegenwoordiger, na raadpleging van het Europees Parlement en na de instemming van de Commissie.

Art. 28.

1. Wanneer een internationale situatie een operationeel optreden van de Unie vereist, neemt de Raad de nodige besluiten.

Indien zich een verandering van omstandigheden voordoet met een duidelijke invloed op een vraagstuk dat het voorwerp is van een dergelijk besluit, beziet de Raad de beginselen en de doelstellingen van dat besluit opnieuw en neemt hij de noodzakelijke besluiten.

2. Een in lid 1 bedoeld besluit bindt de lidstaten bij het innemen van standpunten en bij hun verdere optreden.

3. Telkens wanneer op grond van een besluit in de zin van lid 1 een nationale standpuntbepaling of een nationaal optreden wordt overwogen, wordt daarvan door de betrokken lidstaat op een zodanig tijdstip kennis gegeven dat zo nodig voorafgaand overleg binnen de Raad mogelijk is. De verplichting tot voorafgaande kennisgeving geldt niet voor maatregelen die slechts de nationale omzetting van de besluiten van de Raad vormen.

4. In geval van dwingende noodzaak voortvloeiend uit veranderingen in de situatie en bij gebreke van een herziening, als bedoeld in lid 1, van het besluit van de Raad, kunnen de lidstaten met spoed de noodzakelijke maatregelen nemen, rekening houdend met de algemene doelstellingen van dat besluit. De betrokken lidstaat stelt de Raad onverwijld van iedere zodanige maatregel in kennis.

5. In geval van ernstige moeilijkheden bij de uitvoering van een in dit artikel bedoeld besluit, legt een lidstaat deze voor aan de Raad, die daarover beraadslaagt en passende oplossingen zoekt. Deze mogen niet in strijd zijn met de doelstellingen van het in lid 1 bedoelde besluit noch afbreuk doen aan de doeltreffendheid ervan.

Art. 29.

De Raad stelt besluiten vast waarin de aanpak van de Unie wordt bepaald ten aanzien van een bepaalde aangelegenheid van geografische of thematische aard. De lidstaten dragen er zorg voor dat hun nationaal beleid met de standpunten van de Unie overeenstemt.

Art. 30.

1. Iedere lidstaat, de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, of de hoge vertegenwoordiger met de steun van de Commissie, kan ieder vraagstuk in verband met het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid aan de Raad voorleggen en bij de Raad initiatieven voorleggen respectievelijk voorstellen indienen.

2. In gevallen waarin snelle besluitvorming is vereist, roept de hoge vertegenwoordiger, hetzij eigener beweging, hetzij op verzoek van een lidstaat binnen achtenveertig uur of, in geval van absolute noodzaak, op kortere termijn een buitengewone zitting van de Raad bijeen.

Art. 31.

1. In het kader van dit hoofdstuk worden besluiten door de Europese Raad en de Raad met eenparigheid van stemmen genomen, tenzij in dit hoofdstuk anders

is bepaald. Wetgevingshandelingen kunnen niet worden vastgesteld.

Ingeval een lid van de Raad zich van stemming onthoudt, kan dit lid zijn onthouding toelichten door op grond van onderhavige alinea een formele verklaring af te leggen. In dat geval is het lid niet verplicht het besluit toe te passen, doch aanvaardt het wel dat het besluit de Unie bindt. In een geest van wederzijdse solidariteit onthoudt de betrokken lidstaat zich van ieder optreden dat het optreden van de Unie krachtens genoemd besluit zou kunnen doorkruisen of belemmeren, en eerbiedigen de andere lidstaten dit standpunt. Indien de leden van de Raad die hun onthouding op deze wijze toelichten, ten minste een derde van de lidstaten vertegenwoordigen en de totale bevolking van de door hen vertegenwoordigde lidstaten ten minste een derde van de totale bevolking van de Unie uitmaakt, wordt het besluit niet vastgesteld.

2. In afwijking van lid 1 besluit de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen:

- wanneer hij een besluit vaststelt dat een optreden of een standpunt van de Unie bepaalt op grond van een besluit van de Europese Raad met betrekking tot de strategische belangen en doelstellingen van de Unie in de zin van artikel 22, lid 1;

- wanneer hij een besluit vaststelt dat een optreden of een standpunt van de Unie bepaalt, op voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, dat wordt voorgelegd naar aanleiding van een specifiek verzoek dat de Europese Raad op eigen initiatief of op initiatief van de hoge vertegenwoordiger tot hem heeft gericht;

- bij de aanneming van een besluit waarmee uitvoering wordt gegeven aan een besluit dat een optreden of een standpunt van de Unie bepaalt;

- bij de benoeming van een speciale vertegenwoordiger overeenkomstig artikel 33.

Indien een lid van de Raad verklaart om vitale, nader genoemde, redenen van nationaal beleid voornemens te zijn zich te verzetten tegen de aanneming van een besluit dat met gekwalificeerde meerderheid van stemmen moet worden aangenomen, wordt niet tot stemming overgegaan. De hoge vertegenwoordiger tracht in nauw overleg met de betrokken lidstaat een aanvaardbare oplossing te bereiken. Indien dit niet tot resultaat leidt, kan de Raad bij gekwalificeerde meerderheid van stemmen verlangen dat de aangelegenheid wordt voorgelegd aan de Europese Raad, die met eenparigheid van stemmen een besluit vaststelt.

3. De Europese Raad kan met eenparigheid van stemmen bij besluit bepalen dat de Raad in andere dan de in lid 2 genoemde gevallen met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluit.

4. De leden 2 en 3 zijn niet van toepassing op besluiten die gevolgen hebben op militair of defensiegebied.

5. Voor procedurekwesties neemt de Raad zijn besluiten met volstrekte meerderheid van stemmen van zijn leden.

Art. 32.

Tussen de lidstaten vindt onderling overleg plaats in de Europese Raad en in de Raad over elke aangelegenheid van algemeen belang op het gebied van het buitenlands en veiligheidsbeleid, teneinde een gemeenschappelijke aanpak te bepalen. Iedere lidstaat overlegt met de andere lidstaten in de Europese Raad of in de Raad alvorens internationaal op te treden of verbintenissen aan te gaan die gevolgen kunnen hebben voor de belangen van de Unie. De lidstaten dragen er door onderlinge afstemming van hun optreden zorg voor dat de Unie haar belangen en haar waarden op het internationale toneel kan doen gelden. De lidstaten zijn onderling solidair.

Wanneer de Europese Raad of de Raad een gemeenschappelijke aanpak van de Unie in de zin van de eerste alinea heeft bepaald, coördineren de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en de ministers van Buitenlandse Zaken van de lidstaten hun activiteiten in de Raad.

De diplomatieke missies van de lidstaten en de delegaties van de Unie in derde landen en bij internationale organisaties werken samen en dragen bij tot de formulering en de uitvoering van de gemeenschappelijke aanpak.

Art. 33.

De Raad kan, op voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, een speciale vertegenwoordiger met een mandaat voor specifieke beleidsvraagstukken benoemen. De speciale vertegenwoordiger voert zijn mandaat uit onder het gezag van de hoge vertegenwoordiger.

Art. 34.

1. De lidstaten coördineren hun optreden in internationale organisaties en op internationale conferenties. Zij verdedigen in deze fora de standpunten van de Unie. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid organiseert de coördinatie.

In internationale organisaties en op internationale conferenties waaraan niet alle lidstaten deelnemen, verdedigen de wel deelnemende lidstaten de standpunten van de Unie.

2. Overeenkomstig artikel 24, lid 3, houden de lidstaten die zijn vertegenwoordigd in internationale organisaties of op internationale conferenties waar niet alle lidstaten vertegenwoordigd zijn, de niet vertegenwoordigde lidstaten en de hoge vertegenwoordiger op de hoogte van alle aangelegenheden van gemeenschappelijk belang.

Lidstaten die tevens lid zijn van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties plagen onderling overleg en houden de overige lidstaten en de hoge vertegenwoordiger volledig op de hoogte. Lidstaten die lid van de Veiligheidsraad zijn, verdedigen bij de uitoefening van hun functie de standpunten en belangen van de Unie, onverminderd de verantwoordelijkheden die krachtens het Handvest van de Verenigde Naties op hen rusten.

Wanneer de Unie een standpunt over een thema op de agenda van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties heeft bepaald, doen de lidstaten die daarin zitting

hebben, het verzoek dat de hoge vertegenwoordiger wordt uitgenodigd om het standpunt van de Unie uit te zetten.

Art. 35.

De diplomatieke en consulaire missies van de lidstaten en de delegaties van de Unie in derde landen en op internationale conferenties, alsmede hun vertegenwoordigingen bij internationale organisaties voeren onderling overleg om te verzekeren dat de krachtens dit hoofdstuk vastgestelde besluiten die standpunten en optredens van de Unie bepalen in acht worden genomen en ten uitvoer worden uitgelegd.

Zij intensiveren hun samenwerking door inlichtingen uit te wisselen en gezamenlijke evaluaties te verrichten.

Zij dragen bij tot de uitvoering van het recht op bescherming van de burgers van de Unie op het grondgebied van derde landen bedoeld in artikel 20, lid 2, onder c), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, alsmede van de overeenkomstig artikel 23 van dat Verdrag vastgestelde maatregelen.

Art. 36.

De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid raadpleegt het Europees Parlement regelmatig over de voornaamste aspecten en de fundamentele keuzen op het gebied van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid en informeert het over de ontwikkeling van de beleidsmaatregelen. Hij ziet erop toe dat de opvattingen van het Europees Parlement naar behoren in aanmerking worden genomen. Bij de informatieverstrekking aan het Europees Parlement kunnen de speciale vertegenwoordigers worden ingeschakeld.

Het Europees Parlement kan vragen of aanbevelingen tot de Raad en de hoge vertegenwoordiger richten. Het wijdt twee maal per jaar een debat aan de vooruitgang die bij de tenuitvoerlegging van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid is geboekt met inbegrip van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.

Art. 37.

De Unie kan met één of meer staten of internationale organisaties overeenkomsten sluiten op de gebieden die onder dit hoofdstuk vallen.

Art. 38.

Onverminderd artikel 240 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie volgt een politiek en veiligheidscomité de internationale situatie op de onder het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vallende gebieden en draagt het bij tot het bepalen van het beleid door op verzoek van de Raad of van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid of op eigen initiatief adviezen aan de Raad uit te brengen. Het comité ziet ook toe op de tenuitvoerlegging van het overeengekomen beleid, onverminderd de bevoegdheden van de hoge vertegenwoordiger.

In het kader van dit hoofdstuk is het politiek en veiligheidscomité onder verantwoordelijkheid van de Raad en van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid belast met de politieke controle en de strategische leiding van crisisbeheersingsoperaties bedoeld in artikel 43.

De Raad kan het comité voor het doel en de duur van een crisisbeheersingsoperatie, als bepaald door de Raad, machtigen passende besluiten te nemen over de politieke controle en strategische leiding van de operatie.

Art. 39.

Overeenkomstig artikel 16 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en in afwijking van lid 2 daarvan stelt de Raad een besluit vast inzake de voorschriften betreffende de bescherming van natuurlijke personen ten aanzien van de verwerking van persoonsgegevens door lidstaten, bij de uitoefening van activiteiten die binnen het toepassingsgebied van dit hoofdstuk vallen, alsmede de voorschriften betreffende het vrij verkeer van die gegevens. Op de naleving van deze voorschriften wordt toezicht uitgeoefend door onafhankelijke autoriteiten.

Art. 40.

De uitvoering van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid heeft geen gevolgen voor de toepassing van de procedures en de respectieve omvang van de bevoegdheden van de instellingen waarin de Verdragen voorzien voor de uitoefening van de in de artikelen 3 tot en met 6 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde bevoegdheden van de Europese Unie.

Evenmin heeft de uitvoering van de in deze artikelen bedoelde beleidsonderdelen gevolgen voor de toepassing van de procedures en de respectieve omvang van de bevoegdheden van de instellingen waarin de Verdragen voorzien voor de uitoefening van de bevoegdheden van de Unie op grond van dit hoofdstuk.

Art. 41.

1. De administratieve uitgaven die voor de instellingen voortvloeien uit de uitvoering van dit hoofdstuk komen ten laste van de begroting van de Unie.

2. De beleidsuitgaven die voortvloeien uit de uitvoering van dit hoofdstuk komen eveneens ten laste van de begroting van de Unie, behalve wanneer het beleidsuitgaven betreft die voortvloeien uit operaties die gevolgen hebben op militair of defensiegebied en gevallen waarin de Raad met eenparigheid van stemmen anders besluit.

In de gevallen waarin de uitgaven niet ten laste komen van de begroting van de Unie, komen zij ten laste van de lidstaten volgens de bruto nationaal product-verdeelsleutel, tenzij de Raad met eenparigheid van stemmen anders besluit. Lidstaten wier vertegenwoordiger in de Raad een formele verklaring krachtens artikel 31, lid 1, tweede alinea, heeft afgelegd, zijn niet verplicht bij te dragen in de financiering van uitgaven die voortvloeien uit operaties die gevolgen hebben op militair of defensiegebied.

3. De Raad stelt bij besluit bijzondere procedures vast die waarborgen dat de op de begroting van de Unie opgevoerde kredieten voor de dringende financiering van initiatieven in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, met name voor de voorbereiding van de in artikel 42, lid 1, en artikel 43 bedoelde missies, snel beschikbaar komen. De Raad besluit na raadpleging van het Europees Parlement.

De voorbereiding van de in artikel 42, lid 1, en artikel 43 bedoelde missies die niet ten laste komen van de begroting van de Unie, wordt gefinancierd uit een startfonds, gevormd door bijdragen van de lidstaten.

De Raad neemt, op voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, met gekwalificeerde meerderheid de besluiten aan betreffende

- a) de instelling en vorming van het startfonds, met name ten aanzien van de in het fonds gestorte middelen;
- b) het beheer van het startfonds;
- c) de financiële controle.

Wanneer een overeenkomstig artikel 42, lid 1, en artikel 43 voorgenomen missie niet ten laste van de begroting van de Unie kan worden gebracht, machtigt de Raad de hoge vertegenwoordiger om dit fonds te gebruiken. De hoge vertegenwoordiger brengt de Raad verslag uit over de uitvoering van deze opdracht.

AFDELING 2.

BEPALINGEN INZAKE HET GEMEENSCHAPPELIJK VEILIGHEIDSEN DEFENSIEBELEID

Art. 42.

1. Het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid is een integrerend deel van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid. Het voorziet de Unie van een operationeel vermogen dat op civiele en militaire middelen steunt. De Unie kan daarvan gebruik maken voor missies buiten het grondgebied van de Unie met het oog op vredeshandhaving, conflictpreventie en versterking van de internationale veiligheid overeenkomstig de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties. De uitvoering van deze taken berust op de door de lidstaten beschikbaar gestelde vermogens.

2. Het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid omvat de geleidelijke bepaling van een gemeenschappelijk defensiebeleid van de Unie. Dit zal tot een gemeenschappelijke defensie leiden zodra de Europese Raad met eenparigheid van stemmen daartoe besluit. In dat geval beveelt hij de lidstaten aan een daartoe strekkend besluit aan te nemen overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen.

Het beleid van de Unie overeenkomstig deze afdeling laat het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten onverlet, eerbiedigt de uit het Noord-Atlantisch Verdrag voortvloeiende verplichtingen van bepaalde lidstaten waarvan de gemeenschappelijke defensie gestalte krijgt in de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), en is

verenigbaar met het in dat kader vastgestelde gemeenschappelijke veiligheids- en defensiebeleid.

3. De lidstaten stellen civiele en militaire vermogens ter beschikking van de Unie voor de uitvoering van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid, om zodoende bij te dragen aan het bereiken van de door de Raad bepaalde doelstellingen. Lidstaten die onderling multinationale troepenmachten vormen, kunnen deze troepenmachten tevens ter beschikking van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid stellen.

De lidstaten verbinden zich ertoe hun militaire vermogens geleidelijk te verbeteren. Er wordt een agentschap op het gebied van de ontwikkeling van defensievermogens, onderzoek, aankopen en bewapening (hierna genoemd: "het Europees Defensieagentschap") opgericht, dat de operationele behoeften bepaalt, maatregelen bevordert om in die behoeften te voorzien, bijdraagt tot de vaststelling en, in voorkomend geval, tot de uitvoering van alle nuttige maatregelen om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken, deelneemt aan het bepalen van een Europees beleid inzake vermogens en bewapening, en de Raad bijstaat om de verbetering van de militaire vermogens te evalueren.

4. Besluiten betreffende het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid, waaronder begrepen het opzetten van een missie als bedoeld in dit artikel, worden op voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid of op initiatief van een lidstaat door de Raad met eenparigheid van stemmen vastgesteld. De hoge vertegenwoordiger kan, in voorkomend geval samen met de Commissie, voorstellen om gebruik te maken van nationale middelen en van instrumenten van de Unie.

5. De Raad kan de uitvoering van een missie in het kader van de Unie toevertrouwen aan een groep lidstaten, teneinde de waarden van de Unie te beschermen en haar belangen te dienen. De uitvoering van een dergelijke missie wordt beheerst door artikel 44.

6. De lidstaten waarvan de militaire vermogens voldoen aan strengere criteria en die terzake verdergaande verbintenissen zijn aangegaan met het oog op de uitvoering van de meest veeleisende taken, stellen in het kader van de Unie een permanente gestructureerde samenwerking in. Deze samenwerking wordt beheerst door artikel 46. Zij laat de bepalingen van artikel 43 onverlet.

7. Indien een lidstaat op zijn grondgebied gewapenderhand wordt aangevallen, rust op de overige lidstaten de plicht deze lidstaat met alle middelen waarover zij beschikken hulp en bijstand te verlenen overeenkomstig artikel 51 van het Handvest van de Verenigde Naties. Dit laat het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten onverlet.

De verbintenissen en de samenwerking op dit gebied blijven in overeenstemming met de in het kader van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie aangegane verbintenissen, die voor de lidstaten die er lid van zijn, de grondslag en het instrument van hun collectieve defensie blijft.

Art. 43.

1. De in artikel 42, lid 1, bedoelde missies, waarbij de Unie civiele en militaire middelen kan inzetten, omvatten gezamenlijke ontwapeningsacties, humanitaire en reddingsmissies, advies en bijstand op militair gebied, conflictpreventie en vredeshandhaving, missies van strijdkrachten met het oog op crisisbeheersing, daaronder begrepen vredestichting, alsmede stabiliseringsoperaties na afloop van conflicten. Al deze taken kunnen bijdragen aan de strijd tegen het terrorisme, ook door middel van steun aan derde landen om het terrorisme op hun grondgebied te bestrijden.

2. De Raad regelt bij besluit de in lid 1 bedoelde missies en stelt doel en reikwijdte ervan vast, alsmede de algemene voorschriften voor de uitvoering ervan. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid draagt onder gezag van de Raad en in nauw en voortdurend contact met het politiek en veiligheidscomité zorg voor de coördinatie van de civiele en militaire aspecten van deze missies.

Art. 44.

1. In het kader van de overeenkomstig artikel 43 vastgestelde besluiten kan de Raad de uitvoering van een missie toevertrouwen aan een groep lidstaten die dat willen en die over de nodige vermogens voor een dergelijke missie beschikken. Deze lidstaten regelen in samenspraak met de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid onderling het beheer van de missie.

2. De lidstaten die aan de missie deelnemen, brengen de Raad regelmatig op eigen initiatief of op verzoek van een andere lidstaat op de hoogte van het verloop van de missie. De deelnemende lidstaten wenden zich onvervuld tot de Raad indien de uitvoering van de missie zwaarwegende gevolgen met zich meebrengt of een wijziging vereist van de doelstelling, de reikwijdte of de uitvoeringsbepalingen van de missie, zoals vastgesteld bij de in lid 1 bedoelde besluiten. In dat geval stelt de Raad de nodige besluiten vast.

Art. 45.

1. Het in artikel 42, lid 3, bedoelde Europees Defensieagentschap, dat onder het gezag van de Raad ressorteert, heeft tot taak:

a) de na te streven militaire vermogens van de lidstaten te helpen bepalen en de nakoming van de door de lidstaten aangegane verbintenissen inzake vermogens te evalueren;

b) het harmoniseren van de operationele behoeften en het hanteren van doelmatige en onderling verenigbare aankoopmethoden te bevorderen;

c) multilaterale projecten voor te stellen die erop gericht zijn de doelstellingen met betrekking tot militaire vermogens te verwezenlijken, de door de lidstaten uit te voeren programma's te coördineren en samenwerkingsprogramma's te beheren;

d) het onderzoek inzake defensietechnologie te ondersteunen, alsmede gezamenlijk onderzoek naar en studie van technische oplossingen die voldoen aan toekomstige operationele behoeften, te coördineren en te plannen;

e) bij te dragen aan het bepalen en in voorkomend geval uitvoeren van alle nuttige maatregelen om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken en de doelmatigheid van de militaire uitgaven te verbeteren.

2. Het Europees Defensieagentschap staat open voor alle lidstaten die daarvan deel wensen uit te maken. De Raad stelt met gekwalificeerde meerderheid een besluit vast houdende vastlegging van het statuut, de zetel en de voorschriften voor de werking van het Agentschap. In dat besluit wordt rekening gehouden met de mate van werkelijke deelneming aan de activiteiten van het Agentschap. Binnen het Agentschap worden specifieke groepen lidstaten gevormd die gezamenlijke projecten uitvoeren. Het Agentschap vervult zijn taken voor zover nodig in overleg met de Commissie.

Art. 46.

1. De lidstaten die wensen deel te nemen aan de in artikel 42, lid 6, bedoelde permanente gestructureerde samenwerking, die voldoen aan de criteria en die de verbintenissen inzake militaire vermogens als vermeld in het Protocol betreffende permanente gestructureerde samenwerking onderschrijven, stellen de Raad en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid in kennis van hun voornemen.

2. Binnen drie maanden na de in lid 1 bedoelde kennisgeving stelt de Raad een besluit tot instelling van de permanente gestructureerde samenwerking en tot opstelling van de lijst van deelnemende lidstaten vast. De Raad besluit met gekwalificeerde meerderheid van stemmen, na raadpleging van de hoge vertegenwoordiger.

3. Iedere lidstaat die in een later stadium aan de permanente gestructureerde samenwerking wenst deel te nemen, stelt de Raad en de hoge vertegenwoordiger van zijn voornemen in kennis.

De Raad stelt een besluit vast houdende bevestiging van de deelneming van de betrokken lidstaat die aan de criteria voldoet en de verbintenissen onderschrijft als bedoeld in de artikelen 1 en 2 van het protocol betreffende permanente gestructureerde samenwerking. De Raad besluit met gekwalificeerde meerderheid van stemmen, na raadpleging van de hoge vertegenwoordiger. Aan de stemming wordt alleen deelgenomen door de leden van de Raad die de deelnemende lidstaten vertegenwoordigen.

De gekwalificeerde meerderheid wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

4. Indien een deelnemende lidstaat niet langer aan de criteria voldoet of zich niet langer kan houden aan de verbintenissen als bedoeld in de artikelen 1 en 2 van het protocol betreffende permanente gestructureerde samenwerking, kan de Raad een besluit tot schorsing van de deelneming van deze lidstaat vaststellen.

De Raad besluit met gekwalificeerde meerderheid van stemmen. Aan de stemming wordt alleen deelgenomen door de leden van de Raad die de deelnemende lidstaten vertegenwoordigen, met uitzondering van de betrokken lidstaat.

De gekwalificeerde meerderheid wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

5. Indien een lidstaat zijn deelneming aan de permanente gestructureerde samenwerking wenst te beëindigen, geeft hij daarvan kennis aan de Raad, die er akte van neemt dat de deelneming van de betrokken lidstaat afloopt.

6. Andere dan de in de leden 2 tot en met 5 bedoelde besluiten en aanbevelingen van de Raad in het kader van de permanente gestructureerde samenwerking worden met eenparigheid van stemmen vastgesteld. Voor de toepassing van dit lid wordt eenparigheid van stemmen alleen door de stemmen van de vertegenwoordigers van de deelnemende lidstaten gevormd.

TITEL VI. SLOTBEPALINGEN

Art. 47.

De Unie bezit rechtspersoonlijkheid.

Art. 48.

1. De Verdragen kunnen worden gewijzigd volgens een gewone herzieningsprocedure. Zij kunnen ook worden gewijzigd volgens vereenvoudigde herzieningsprocedures.

2. De regering van iedere lidstaat, het Europees Parlement en de Commissie kunnen de Raad ontwerpen tot herziening van de Verdragen voorleggen. Die ontwerpen kunnen, onder andere, de door de Verdragen aan de Unie toegedeelde bevoegdheden uitbreiden of beperken. Zij worden door de Raad aan de Europese Raad toegezonden en worden ter kennis van de nationale parlementen gebracht.

3. Indien de Europese Raad, na raadpleging van het Europees Parlement en van de Commissie, met gewone meerderheid van stemmen besluit dat de voorgestelde wijzigingen worden besproken, roept de voorzitter van de Europese Raad een Conventie bijeen die is samengesteld uit vertegenwoordigers van de nationale parlementen, van de staatshoofden of regeringsleiders van de lidstaten, van het Europees Parlement en van de Commissie. Ook de Europese Centrale Bank wordt geraadpleegd in geval van institutionele wijzigingen op monetair gebied. De Conventie beziet de ontwerpen tot herziening en neemt bij consensus een aanbeveling aan ten behoeve van een Conferentie van vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten, als bepaald in lid 4.

De Europese Raad kan met gewone meerderheid van stemmen, na goedkeuring door het Europees Parlement, besluiten geen Conventie bijeen te roepen indien de reikwijdte van de wijzigingen bijeenroeping niet rechtvaardigt. In dit laatste geval stelt de Europese Raad het mandaat van een Conferentie van vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten vast.

4. Een Conferentie van vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten wordt door de voorzitter van de Raad bijeengeroepen, teneinde in onderlinge overeenstemming de in de Verdragen aan te brengen wijzigingen vast te stellen.

De wijzigingen treden in werking nadat zij door alle lidstaten overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen zijn bekrachtigd.

5. Indien vier vijfde van de lidstaten een verdrag houdende wijziging van de Verdragen twee jaar na de ondertekening ervan hebben bekrachtigd en een of meer lidstaten moeilijkheden bij de bekrachtiging hebben ondervonden, bespreekt de Europese Raad de kwestie.

6. De regering van iedere lidstaat, het Europees Parlement en de Commissie kunnen de Europese Raad ontwerpen tot gehele of gedeeltelijke herziening van de bepalingen van het derde deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie over het intern beleid en optreden van de Unie voorleggen.

De Europese Raad kan een besluit nemen tot gehele of gedeeltelijke wijziging van de bepalingen van het derde deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. De Europese Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement en van de Commissie alsmede van de Europese Centrale Bank in geval van institutionele wijzigingen op monetair gebied. Dit besluit treedt pas in werking na door de lidstaten overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen te zijn goedgekeurd.

Het in de tweede alinea bedoelde besluit kan geen uitbreiding van de door de Verdragen aan de Unie toegeede bevoegdheden inhouden.

7. Indien het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie of titel V van het onderhavige Verdrag voorschrijft dat de Raad op een bepaald gebied of in een bepaald geval met eenparigheid van stemmen besluit, kan de Europese Raad bij besluit bepalen dat de Raad op dat gebied of in dat geval met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluit. Deze alinea is niet van toepassing op besluiten die gevolgen hebben op militair of defensiegebied.

Indien het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie voorschrijft dat wetgevingshandelingen door de Raad volgens een bijzondere wetgevingsprocedure worden vastgesteld, kan de Europese Raad bij besluit bepalen dat die wetgevingshandelingen volgens de gewone wetgevingsprocedure worden vastgesteld.

Ieder initiatief van de Europese Raad op grond van de eerste of de tweede alinea wordt aan de nationale parlementen toegezonden. Indien binnen een termijn van zes maanden na die toezending door een nationaal parlement bezwaar wordt aangetekend, is het in de eerste of de tweede alinea bedoelde besluit niet vastgesteld. Indien geen bezwaar wordt aangetekend, kan de Europese Raad dat besluit vaststellen.

Voor de vaststelling van de in de eerste en de tweede alinea bedoelde besluiten, besluit de Europese Raad met eenparigheid van stemmen, na goedkeuring door het Europees Parlement, dat zich uitspreekt bij meerderheid van zijn leden.

Art. 49.

Elke Europese staat die de in artikel 2 bedoelde waarden eerbiedigt en zich ertoe verbindt deze uit te dragen, kan verzoeken lid te worden van de Unie. Het

Europees Parlement en de nationale parlementen worden van dit verzoek in kennis gesteld. De verzoekende staat richt zijn verzoek tot de Raad, die zich met eenparigheid van stemmen uitspreekt na de Commissie te hebben geraadpleegd en na goedkeuring van het Europees Parlement, dat zich uitspreekt bij meerderheid van zijn leden. Er wordt rekening gehouden met de door de Europese Raad overeengekomen criteria voor toetreding.

De voorwaarden voor de toelating en de uit die toelating voortvloeiende aanpassingen van de Verdragen waarop de Unie is gebaseerd, vormen het onderwerp van een akkoord tussen de lidstaten en de staat die het verzoek indient. Dit akkoord moet door alle overeenkomstsluitende staten worden bekrachtigd overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen.

Art. 50.

1. Een lidstaat kan overeenkomstig zijn grondwettelijke bepalingen besluiten zich uit de Unie terug te trekken.

2. De lidstaat die besluit zich terug te trekken, geeft kennis van zijn voornemen aan de Europese Raad. In het licht van de richtsnoeren van de Europese Raad sluit de Unie na onderhandelingen met deze staat een akkoord over de voorwaarden voor zijn terugtrekking, waarbij rekening wordt gehouden met het kader van de toekomstige betrekkingen van die staat met de Unie. Over dat akkoord wordt onderhandeld overeenkomstig artikel 218, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Het akkoord wordt namens de Unie gesloten door de Raad, die met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluit, na goedkeuring door het Europees Parlement.

3. De Verdragen zijn niet meer van toepassing op de betrokken staat met ingang van de datum van inwerkingtreding van het terugtrekkingsakkoord of, bij gebreke daarvan, na verloop van twee jaar na de in lid 2 bedoelde kennisgeving, tenzij de Europese Raad met instemming van de betrokken lidstaat met eenparigheid van stemmen tot verlenging van deze termijn besluit.

4. Voor de toepassing van de leden 2 en 3 nemen het lid van de Europese Raad en het lid van de Raad die de zich terugtrekkende lidstaat vertegenwoordigen, niet deel aan de beraadslagingen of aan de besluiten van de Europese Raad en van de Raad die hem betreffen.

De gekwalificeerde meerderheid wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder b), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

5. Indien een lidstaat die zich uit de Unie heeft teruggetrokken, opnieuw om het lidmaatschap verzoekt, is op zijn verzoek de procedure van artikel 49 van toepassing.

Art. 51.

De protocollen en bijlagen bij de Verdragen maken een integrerend deel daarvan uit.

Art. 52.

1. De Verdragen zijn van toepassing op het Koninkrijk België, de Republiek Bulgarije, de Tsjechische Re-

publiek, het Koninkrijk Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, de Republiek Estland, de Helleense Republiek, het Koninkrijk Spanje, de Franse Republiek, Ierland, de Italiaanse Republiek, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, het Groothertogdom Luxemburg, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, het Koninkrijk der Nederlanden, de Republiek Oostenrijk, de Republiek Polen, de Portugese Republiek, Roemenië, de Republiek Slovenië, de Slowaakse Republiek, de Republiek Finland, het Koninkrijk Zweden en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland.

2. Het territoriale toepassingsgebied van de Verdrag wordt omschreven in artikel 355 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Art. 53.

Dit Verdrag wordt voor onbeperkte tijd gesloten.

Art. 54.

1. Dit Verdrag zal door de Hoge Verdragsluitende Partijen worden bekrachtigd overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen. De akten van bekrachtiging zullen worden nedergelegd bij de regering van de Italiaanse Republiek.

2. Dit Verdrag treedt in werking op 1 januari 1993, mits alle akten van bekrachtiging zijn nedergelegd, of

bij gebreke daarvan op de eerste dag van de maand die volgt op het nederleggen van de akte van bekrachtiging door de ondertekenende staat die als laatste deze handeling verricht.

Art. 55.

1. Dit Verdrag, opgesteld in één exemplaar, in de Bulgaarse, Deense, de Duitse, de Engelse, de Estse, de Finse, de Franse, de Griekse, de Hongaarse, de Ierse, de Italiaanse, de Letse, de Litouwse, de Maltese, de Nederlandse, de Poolse, de Portugese, de Roemeense, de Sloveense, de Slowaakse, de Spaanse, de Tsjechische en de Zweedse taal, zijnde de teksten in elk van deze talen gelijkelijk authentiek, zal worden nedergelegd in het archief van de regering van de Italiaanse Republiek die een voor eensluidend gewaarmerkt afschrift daarvan toezendt aan de regeringen der andere ondertekenende staten.

2. Dit Verdrag kan ook worden vertaald in andere talen die door de lidstaten zijn gekozen uit de talen die overeenkomstig hun constitutionele bestel op hun gehele grondgebied of een deel daarvan als officiële taal gelden. Van dergelijke vertalingen wordt door de betrokken lidstaat een gewaarmerkt afschrift nedergelegd in de archieven van de Raad.